

[bez názvu]

Roland Brunet

◆ bytový seminář, česky | francouzsky, vznik: 2. 11. 1981

◆ private seminar, Czech | French, origin: 2. 11. 1981

[bez názvu] [1981]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1981-11-02 Roland Brunet (greph) (1) [LVH147VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 2. 11. 81.

Hejdánek: My jsme si ukazovali, že *filosofie* dějin je z podstaty věci zároveň *filosofí* politiky, politickou *filosofí*. Že ještě víc, poněvadž když bychom to takhle řekli, tak je možné tomu rozumět stále ještě ve smyslu *teorie*. To jest v zásadní distanci *filosofie* jak od dějin, tak od politiky.

Ale my jsme si právě ukazovali, že *filosofie* dějin je možná jedině tak, že *filosofie* si uvědomuje svou dějinnost. Tedy není to pohled na dějiny z distance, nýbrž zprostředku dějin. A přístup k dějinám zprostředku dějin nemůže být jinej než politickéj. Asi takhle jsme si to řekli.

A teď já vám ukážu takovej myšlenkovej postup, jenom takovou kostru myšlenkového postupu, koncepce jednoho Němce, kterej v osmatřicátém roce, poněvadž Žid, se vystěhoval do Spojených států. Aspoň mám dojem, že to je Žid, já si nejsem jistej, ale nejspíš to tak bylo nebo přinejmenším tedy byly jiné důvody analogické.

Je to Leo Strauss, kterej se už nevrátil do Evropy a zůstal v Americe i po válce. Zemřel v 73. roce, to jest před osmi lety. Narodil se 1899, tedy byl o rok starší než náš letopočet, tedy konec v čísle.

Jeho hlavním zájmem celoživotním byli autoři, takoví vrcholní autoři z dějin politické *filosofie*. Platón zejména, ale i jiní, Machiavelli a tak dále. A tenhle ten muž ve Spojených státech nejdřív publikoval řadu vynikajících studií i recenzí v časopise *Social Research* a pak to rozpracovával po válce do větších studií až knih a vzbudil pozornost až v nějakých těch padesátech letech asi v Evropě. Vycházely taky takový sebraný texty jeho a v jednom takovém sborníku má studii, která vyšla asi ve dvanácti překladech. A na začátku té studie je tenhle ten rozběh, kterej vám chci předložit.

Tak on tam postupuje způsobem, vidíte, jak se to váže k té tradici *filosofické*. Ta argumentace připomíná argumentaci takřka sokratovskou a má svou přesvědčivost a je to vystaveno všem námitkám, kterým je vystavena tahle tradice a o kterých jsme už mnohokrát hovořili. Proto je to zvoleno ke konfrontaci. Leo Strauss tam říká především, že veškerá politická aktivita, ta argumentace taková takřka připomínající něco v našich diskusích minulejch, veškerá politická aktivita je zaměřena buď k zachování stavu, anebo ke změně. To je jeho základní teze.

A teď: chce-li zachovat daný stav, chce tím zabránit změně k horšímu. Chce-li naopak změnu, chce ji proto, aby proti dosavadnímu stavu dosáhla něčeho lepšího. Tedy buď zabránit horšímu, nebo dosáhnout něčeho lepšího. A proto tedy veškerá politická aktivita je vedena, řízena, vedena, orientována určitým chápáním toho, co je lepší a co je horší. Tohle v amerických poměrech, kde to poprvé vyšlo, samozřejmě narazilo těžce...

Jiný hlas: Aha, tak to je vynikající. Dovolte mi, abych se představil. Jsem Roland Brunet. Jsem profesor na gymnasiu Voltairově, profesor *filosofie*. Rovněž jsem pověřen přednáškami na universitě Paříž VII.

Nejsem *filosof*, který by se těšil nějakému renomé. Napsal jsem pouze několik článků, esejů. Co ospravedlňuje můj příspěvek zde, kromě přátelství, je to, že náležím ke GREPH (*Groupe de Recherches sur l'Enseignement Philosophique*), což je výzkumná skupina pro vyučování *filosofie*. A jsem generální sekretář tady téhle té organizace *filosofů* učitelů, která není organizací oficiální, nejsou to ani odbory. *États Généraux de la Philosophie*, ten název, ta reference je historická. Když vypukla francouzská revoluce 1789, tak se něco událo. Francouzská revoluce začala svoláním shromáždění těch generálních stavů lidu (*États Généraux*). A to je ta historická reference, podle níž si naše skupina zvolila tento název.

Myslím, že bych k vám měl promluvit o vztahu *filosofie* a výuky *filosofie* a o generálních stavech *filosofie*. Ale nevím právě nejlépe, jak k tomu přistoupit. Chcete, abych vám nejdříve učinil nějaké úvodní expozé?

Jiný hlas: nebo chcete pokládat otázky hned, které bych si znamenal? Co? Ne. Všichni jsou pro expozé. Dobře.

Tedy, začnu tím, že se zmíním o originalitě francouzské situace. Ve Francii existuje povinná výuka *filosofie* v posledním ročníku středních škol. A vyučování *filosofie* je pojato jako završení, jako korunování celé

středoškolské výuky. Koncepte *filosofie*, která tudy prosvítá, je dědictvím konceptu platónské a zároveň liberální. Platónské v tom, že Platón klade *filosofii*, přesněji *dialektiku*, jako korunu všeho vědění, *epistémé*.

Odvolávám se na text z *Ústavy*, kniha sedmá, kde se říká, že *filosofie* je jako korunování, zcela nahoře, *hóspēr thrigkos tois mathémasin*, zcela nahoře všeho souhrnu vědění. Tato výzkumná skupina GREPH je radikálním protivníkem tohoto pojetí *filosofie* jakožto koruny věd. Výuka *filosofie* je povinná, to zdůrazňuji, je povinná, a původ tohoto povinného charakteru je velice starý. Před revolucí byla *filosofie* vyučována na středních školách; víme například, že Descartes vzpomíná na filosofickou výuku, které se mu dostalo na *Collège de la Flèche*. A i zde *filosofie* vystupuje jako koruna všech svobodných umění (*artes liberales*).

Tady máme obrázek, alegorii, která vystihuje postavení *filosofie* jakožto završení, koruny všeho:

Margarita Philosophica, filosofická perla. Vidíte to tady, ty vědy a nahoře koruna všeho, *filosofie*.

Odvažuji se říci, že článek, kterým jsem přispěl do sborníku *Qui a peur de la philosophie?* (*Kdo se bojí filosofie?*), má ironický titul *Margarita Philosophica*. To jsem zatím hovořil o režimu před francouzskou revolucí. Avšak i v moderní době tato tradice pokračuje.

Povinné vyučování *filosofie* se datuje od počátku 19. století a od počátku se také střetává s jistou opozicí ze strany katolické církve. Objevuje se významná postava Victor Cousin, významná v tomto procesu, a tento muž zdůrazňuje nutnost povinné filosofické výuky v lyceích. Máme k dispozici projev Victora Cousina v parlamentu na toto téma. Victor Cousin, aby přesvědčil pravicové protivníky, říká, že se vyučování *filosofie* na středních školách musí omezit jen na určité části oblasti *filosofie*. Jeví se tedy, že vyučování *filosofie* na středních školách má být dogmatické a tedy ne *filosofie*. Má jít hlavně o logiku, morálku a psychologii, ale nikoli o *metafyziku*. Co se *metafyziky* týče, Victor Cousin doporučuje předvést pouze důkazy Boží existence a nesmrtelnosti duše. Již Descartes, když psal *Meditace*, se pokouší přesvědčit sorbonnské doktory, že hlavním předmětem *Meditací* je důkaz Boží existence a nesmrtelnosti duše.

Jiný hlas: navzdory tady tomuto ujišťování pravicová katolická opozice nikdy neustává. V důsledku toho je, že periodicky až do dnešních dnů existuje tvrdé napadání samotného vyučování *filosofie* na středních školách. Na konci minulého století, 1899, vyšel například pamflet, který se jmenuje *Proti filosofické třídě*. Zajímavé si z toho přečíst jeden úryvek, neboť se tady objevuje zřetelně určitý portrét *filosofie*. Autor se domáhá toho, aby parlament zrušil ten filosofický ročník, třídu, poslední zřejmě. Ta myšlenka není nová, už se tady objevila před málo lety při zkoumání, kterému se věnoval pan Vanderem v časopise *Revue Bleue*. Ale zdá se mi, že nyní je vhodná chvíle, abychom to znovu formulovali, protože krize, kterou prochází francouzský duch od asi tak po dobu osmnácti měsíců, znovu nechal vyjevit s velkou přesvědčivostí ty hluboké důvody, předtím nepostřehnuté, které se zdají dokazovat okamžitou nezbytnost tohoto zrušení. Skutečně je to ve vyučování *filosofie*, v tomto vyučování *filosofie*, kde je třeba hledat zárodek intelektualistické nemoci, jejíž růst a nárůst jsme viděli loňského roku ve velké ostrosti. Tedy toto filosofické vyučování, neúplné, umělé, nedostatečně strávené, je nutno učinit odpovědným za tento stav polomyšlení, za stav lidí, o nichž Barrès říká správně, že myšlení, reflexe v nich zrušila instinkt, a přitom jim nedovolila nabýt poznání. Snad vám tento portrét *filosofie* může něco vybavit.

Ano, dále. A toto vyučování *filosofie* se domnívá, že dává dospívající mládeži vědu o myšlení, myšlenkovou vědu. To se rovná přibližně klíči snů. Proto mladí filosofové jsou tak hrdí a je to radost, podobná radosti, kterou zakoušeli v septimě nebo [nesrozumitelné]. A teďka autor tady předvádí jakéhosi profesora *filosofie*, mluví jeho ústy. Otázka je, jestli je *filosofie* užitečná. Jestli je užitečná, mi odpověděl můj přítel a smál se. Je samozřejmě asi tak, jako je užitečné plátno, které je postaveno mezi lidský pohled a předmět, užitečné v tom, aby zamezilo vidět ten předmět přímo. Tak je tedy existuje určitý počet metafyzických a logických abstrakcí, ale zvláště abstrakcí morálních a sociálních, které mají profesoři za úkol vsunout mezi oči dítěte a skutečný svět, mezi otevřenost jeho srdce a život. Bez toho by ony děti viděly věci takové, jaké jsou, a to by mohlo zapříčinit co? Revoluci. Doba, kdy žijete mezi těmito

abstrakcemi, má dnes ten efekt, že žijeme ve světě hrozných snů, přízraků a strašidel. Z toho jste vyšli, protože po lyceu jste pokračovali ve filosofii, a tak jste mohli dojít až nakonec, až k momentu, kde u duchů loajálních, které chtějí žít, tento přízračný svět se rozplyne. Ale kolik toho zůstává na celý život a kolik lidí se nedokáže nikdy od toho osvobodit, ačkoliv by měli chuť osvobodit se od těchto hrozných věcí. Hejdánek:

Bud' to neměli příležitost doplnit si svá *filosofická* studia, která začali, a pronášejí něco z toho, z těchto abstrakcí do svého života. V sedmnácti letech před veškerou zkušeností tyto děti dostaly do výbavy kompletní myšlenkový systém. To pro ně bude, jestliže na něm chtějí trvat, nevyčerpatelným pramenem omylů, zklamání a utrpení. Jejich mládí se zkalí, přirozený trend jejich života bude vychýlen.

Jiní, kterých je asi většina, těch se *filosofická* výuka dotkne asi tak jako hrách stěny. Není žáka, je takto jeden žák z třiceti ve třídě, který by trochu porozuměl Kantovi ke konci roku, a to je ještě štěstí. Ze všech těch abstrakcí si snad podrží několik vět, snad pro své budoucí volební projevy, jestliže někdy budou dělat politiku. Nikdy nevytěží z toho nic jiného než takové subtilnější prostředky lži a pokrytectví. Tedy tolik o výuce *filosofie* na středních školách.

Jiný hlas:

Oui, alors nous connaissons bien cette... ce portrait de la philosophie qui oppose les vertus de l'instinct à l'avachissement et à la maladie de la réflexion.

Jiný hlas:

Ano, tento portrét staví ctnosti instinktu proti nemoci, proti té úchylce myšlení.

Jiný hlas:

C'est un discours que particulièrement les nazis ont tenu.

Jiný hlas:

Tímto způsobem mysleli a hovořili hlavně nacisté.

Jiný hlas:

Il n'est donc pas étonnant que à la suite du coup d'état qui a inauguré le second empire en France...

Jiný hlas:

Proto není divu, že po převratu, kterým začalo druhé císařství francouzské...

Jiný hlas:

...l'enseignement philosophique ait été supprimé ainsi que l'agrégation de philosophie.

Jiný hlas:

...vyučování *filosofie* na školách bylo zrušeno a zrovna tak i doktoráty z *filosofie*.

Jiný hlas:

Cette période est de 1852 à 1864.

Jiný hlas:

To je od 52 do 64, 1852 až 1864.

Jiný hlas:

Un détail montre l'acharnement contre les professeurs de philosophie à cette époque.

Jiný hlas:

Jeden detail dobře naznačuje tuhle tuřivost namířenou proti profesorům *filosofie*.

Jiný hlas:

Le ministre de l'instruction publique à l'époque...

Jiný hlas:

Ministr vyučování veřejného v té době...

Jiný hlas:

...a ordonné aux professeurs de philosophie de se couper la barbe.

Jiný hlas:

...nakázal všem profesorům oholit si vous.

Jiný hlas:

Et mon ami Claude Foucault me faisait remarquer que...

Jiný hlas:

A přítel [nesrozumitelné] mě upozornil na to...

Jiný hlas:

...à cette époque le port de la barbe était réservé à la bourgeoisie et les domestiques n'avaient pas le droit de porter la barbe.

Jiný hlas:

...že v té době měšťané nosili vous, zatímco čeledíni nikoliv.

Jiný hlas:

Cela montre donc la virulence de l'opposition de droite et de l'opposition catholique à cette époque contre l'enseignement philosophique.

Jiný hlas:

Ukazuje to prudkost pravicové opozice, tedy v té době katolické opozice proti *filosofické* výuce.

Jiný hlas:

Mais cela ne doit pas laisser entendre que l'enseignement philosophique serait par nature progressiste.

Jiný hlas:

Ale to ještě neznamená, že by sama výuka *filosofie* byla něco pokrokového.

Jiný hlas:

Ce qui le montre, c'est que lorsque les républicains reviendront au pouvoir...

Jiný hlas:

Když se republikáni opět dostanou k moci...

Jiný hlas:

...le nouveau ministre de l'instruction publique, Victor Duruy, déclare pour justifier le rétablissement de l'enseignement philosophique et de l'agrégation de philosophie...

Jiný hlas:

...nový ministr vyučování, Victor Duruy, zdůvodňuje to nové znovuzavedení vyučování a doktorátů...

Jiný hlas:

Alors il déclare ceci: „L'enseignement de la philosophie dans les lycées est le meilleur rempart contre le matérialisme.“

Jiný hlas:

*...říká: „Vyučování *filosofie* v lyceích je ta nejlepší bašta proti materialismu.“*

Jiný hlas:

On peut dire que la classe de philosophie dans les lycées est directement l'héritière de cette tradition antimatérialiste.

Jiný hlas:

Tak tady ten předmět, vytvoření toho ročníku nebo třídy, kde se *filosofie* probírá, je tedy výdobytek tohoto antimaterialistického myšlení.

Jiný hlas:

Par exemple, c'est seulement en 1960 que Marx a été au programme de l'agrégation de philosophie.

Jiný hlas:

Například teprve v roce 1960 se Marx dostal do osnov, které tedy figurují v té škále až k tomu doktorátu z *filosofie*.

Jiný hlas:

Alors la caractéristique essentielle de cette classe de philosophie est la suivante. Premièrement mettre les élèves en possession des moyens de la libre réflexion critique.

Jiný hlas:

Tedy charakteristika této výuky *filosofie* je následující. Prvně učinit ty děti vlastníky kritického myšlení, reflexe.

Jiný hlas:

Et ceci est inséparable en France d'une certaine idéologie de la laïcité.

Jiný hlas:

Což je neoddělitelné ve Francii od jisté ideologie *laickosti*.

Jiný hlas:

Le programme, le contenu de cet enseignement philosophique, ce programme est caractérisé par la volonté de recouvrir la totalité du champ philosophique.

Jiný hlas:

Obsah té *filosofické* výuky se dá charakterizovat snahou pokrýt celou oblast *filosofie*.

Jiný hlas:

Mais il ne faut pas oublier ce que je disais tout à l'heure, à savoir que cette vue en extension ne concerne toujours que ce que Victor Cousin appelait les certitudes de la philosophie.

Jiný hlas:

Ale nesmíme přitom zapomenout, co už bylo řečeno, že totiž tento pohled do šíře se týká pouze toho, co Victor Cousin nazýval jistotami *filosofie*.

Jiný hlas:

Et par conséquent toujours pèse un soupçon sur la métaphysique.

Jiný hlas:

A tedy vždycky visí podezření nad metafyzikou.

Jiný hlas:

Ce programme est par ailleurs éclectique au sens historique du mot.

Jiný hlas:

V jinak ten školní program je eklektický, v historickém smyslu toho slova, vybírá si.

Jiný hlas:

Oui, et l'éclectisme en France est la doctrine propre de Victor Cousin.

Jiný hlas:

A eklekticismus v Francii, to je ta vlastní nauka Victora Cousina.

Jiný hlas:

L'idée de Victor Cousin, idée absurde selon moi, est qu'il s'agit de prendre ce qu'il y a de bon dans chaque système depuis Platon jusqu'à nos jours.

Jiný hlas:

Jeho myšlenka, podle mě nesmyslná, je ta, že se jedná o to vybrat z každého systému od Platóna až po dnešek to, co je tam dobré.

Jiný hlas:

Et la seconde caractéristique de ce programme est que la dimension historique – je parle de l'historicité de la pensée – est évacuée.

Jiný hlas:

Druhý charakteristický rys je, že ten historický moment – a mluvím tady o historicitě myšlení – ten historický moment je odsunut, schází.

Jiný hlas:

Par exemple, l'épreuve de dissertation philosophique au baccalauréat aujourd'hui comporte un sujet qui repose sur l'explication d'un texte, mais d'un texte de quinze à vingt lignes dont il est dit qu'il ne demande pas de la part des élèves une connaissance de la doctrine de l'auteur.

Jiný hlas:

Například dokladem jsou dnes ty maturitní práce z *filosofie*. Například jde o to vyložit text, text, který má patnáct či dvacet řádek, u něhož se předpokládá, že nevyžaduje od žáků nějaké povědomí, vědomost o doktríně toho autora.

Jiný hlas:

Donc on peut expliquer un texte de Spinoza, par exemple, sans savoir qui est Spinoza, et comme si ce texte avait été écrit en 1981.

Jiný hlas:

Tedy lze pojednat a vysvětlit nějaký Spinozův text a přitom nevědět, kdo byl Spinoza, a jako by ten text byl napsán letos.

Jiný hlas:

L'idée par conséquent qu'un concept philosophique se constitue dans une historicité qui le définit est absente.

Jiný hlas:

Tedy je to myšlenka, že filosofický koncept se ustavuje v nějaké historické souvislosti, ta tady schází.

Jiný hlas:

Un mot encore pour que vous compreniez bien la situation de l'enseignement philosophique en France et l'objet des luttes du GREPH. J'ai dit que cet enseignement philosophique était obligatoire, mais l'obligation est singulièrement inégale suivant les élèves.

Jiný hlas:

A ještě, abych vám přiblížil, o co tomu GREPHu jde a jaká je situace ve vyučování filosofie ve Francii. Říkám, že to vyučování filosofie je povinné, ale povinnost je, jak to říci, zvláště nerovnoměrná, nerovnoměrně rozdělená na žáky.

Jiný hlas:

Par conséquent l'obligation de la philosophie au lycée ne signifie pas que l'enseignement philosophique est démocratisé. Très concrètement, il y a cinq sections dans les lycées classiques : les sections A, B, C, D, E.

Jiný hlas:

Například povinnost v lyceu neznamená, že ta výuka filosofie je demokratizována. Konkrétně je v těch klasických lyceích u nás, gymnáziích, je pět větví, abychom tak řekli, od A až do E, jednotlivé větve.

Jiný hlas:

En section A, qui est l'ancienne classe de philosophie – ça s'appelait comme ça : classe de philosophie – en classe de terminale A par conséquent : huit heures de philosophie par semaine. En section B, sciences économiques : cinq heures. En section C et D, qui sont des sections scientifiques : trois heures. En section E, qui est la section mathématique et technologie : trois heures aussi, mais l'épreuve au baccalauréat n'est qu'une épreuve orale, pas d'épreuve écrite. Ceci pour les lycées classiques.

Jiný hlas:

V té větvi A, které se kdysi říkalo ta větev filosofická, budeme tomu tak říkat, tak tato větev A má osm hodin filosofie týdně. Ve větvi B, ekonomické, pět hodin. Ve vědeckých nebo přírodovědných větvích, ve třech větvích, tři hodiny. V páté, matematické a technologické větvi, opět tři hodiny, ale maturita, ta zkouška maturitní se skládá pouze ústně, nikoliv písemně. Tak to je pro ty klasické gymnázia.

Jiný hlas:

Pour les lycées techniques, à peu près la moitié des classes ont droit à deux heures de philosophie par semaine, et l'autre moitié n'en fait pas du tout.

Jiný hlas:

Pro technické – asi polovina těch větví má nárok na dvě hodiny týdně a ten zbytek nemá filosofii vůbec. Reálka, tak.

Jiný hlas:

Et enfin une troisième catégorie d'établissements qui s'appellent des lycées d'enseignement professionnel : aucun enseignement philosophique.

Jiný hlas:

A pak jsou ty třetí kategorie, což bychom nazvali průmyslové školy, kde není filosofie taktéž vůbec.

Jiný hlas:

En conclusion, je dirais : la classe ouvrière n'a pas droit à la philosophie.

Jiný hlas:

Takže bych řekl takto: dělnická třída nemá nárok na *filosofii*.

Jiný hlas:

Alors telle est la situation encore actuelle. Et dans la ligne de ces attaques périodiques contre l'existence même de cet enseignement philosophique est intervenue en 1975 la réforme Haby.

Jiný hlas:

Takže to je tedy současná situace ve školství francouzském a v této linii těch neustálých útoků proti samotné výuce *filosofie* přišla v roce 1975 reforma *Haby*, *Habyho*, ministra školství za Giscarda.

Jiný hlas:

Cette réforme – je ne veux pas entrer dans les détails – mais tendait à la suppression progressive de l'enseignement philosophique dans les lycées.

Jiný hlas:

Nebudu vykládat detaily té reformy, ale v podstatě šlo o to potichu a nenápadně *filosofii* zrušit vůbec všude.

Jiný hlas:

Or en France au moins, si l'enseignement philosophique disparaît dans les lycées, l'enseignement philosophique disparaît pratiquement aussi à l'université, parce que l'enseignement philosophique universitaire a essentiellement pour objet de former des professeurs de philosophie pour l'enseignement secondaire.

Jiný hlas:

A takže jaksi, kdyby měla v těch lyceích zmizet, tak prakticky jaksi má zmizet *filosofie* i na univerzitě, neboť vlastně o co jde při studiu *filosofie* na univerzitě: o to vychovat profesory pro středoškolskou výuku *filosofie*. Nebude-li, jsou i profesori nanič.

Jiný hlas:

C'est donc développée une lutte contre la réforme du ministre, et cette lutte s'est développée sur deux axes divergents. Premièrement, une opposition disons traditionnelle, qui avait essentiellement pour objet de défendre la classe de philosophie, c'est-à-dire la terminale A avec huit heures par semaine.

Jiný hlas:

No a tak se jaksi zatroubilo k boji proti této reformě a tenhle ten boj se potom soustředil kolem dvou os, souběžných. Nejprve opozice, řekli bychom tradiční, která nechtěla nic víc než zachovat tady tuhle tu *filosofickou* třídu A s osmi hodinami týdně v posledním ročníku.

Jiný hlas:

Or cette défense n'est pas du tout une défense démocratique de l'enseignement philosophique.

Jiný hlas:

A tedy tato obrana nevychází z nějaké demokratické koncepce vyučování.

Jiný hlas:

Parce que les traditionalistes croient toujours qu'ils vivent au début, dans la première moitié du XXe siècle,

Jiný hlas:

Tito tradicionalisté stále žijí v přesvědčení, že žijí v první polovině dvacátého století,

Jiný hlas:

c'est-à-dire à une époque où plus de 50 % des élèves passaient dans la classe de philosophie.

Jiný hlas:

kdy víc než padesát procent žáků prochází tou *filosofickou* větví.

Jiný hlas:

Mais aujourd'hui il y a seulement 18 % d'élèves dans la classe de philosophie.

Jiný hlas:

Dnes je v té filosofické větvi pouze deset procent.

Jiný hlas:

Et par conséquent, si on ne défend que cette classe de philosophie, on ne défend pas les autres.

Jiný hlas:

A pochopitelně, jestliže se hájí pouze tato filosofická větev, nehájí se ostatní.

Jiný hlas:

D'autre part cette ligne de défense était seulement défensive,

Jiný hlas:

A krom toho tato obranná linie je čistě jenom obranná,

Jiný hlas:

puisqu'elle visait à maintenir le statu quo.

Jiný hlas:

nechce nic víc než udržet status quo.

Jiný hlas:

Le GREPH, donc le Groupe de recherches sur l'enseignement philosophique, a conçu sa défense comme une contre-attaque.

Jiný hlas:

A tato naše skupina se pokusila pojmout svou obranu jako protiútok.

--- (1981-11-02 Roland Brunet (greph) (1) [LVH147VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *C'est-à-dire que la meilleure défense c'est l'attaque.* Vyslovil, že nejlepší obrana je útok. Mais surtout ce n'était pas seulement pour des raisons tactiques et stratégiques que nous passions à la contre-attaque, mais pour des raisons de fond. Ale nevedly nás k tomu jen tyhle taktické a strategické důvody, nýbrž hlubší. *C'est-à-dire que nous disions que non seulement il ne fallait pas supprimer l'enseignement philosophique mais qu'il fallait l'étendre.* Říkáme, že je třeba netoliko nezrušit vyučování filosofie, ale rozšířit ho. *Toujours plus de philosophie dans les lycées et à l'université.* Tedy více filosofie jak na středních školách, tak na univerzitě. *Avant de poursuivre, je crois donc qu'il faut que je dise ce qu'est le Groupe de recherches sur l'enseignement philosophique.* Než budu pokračovat, co to tedy je ta výzkumná skupina vyučování filosofie. *Il ne s'est pas constitué seulement à partir de la réforme Haby mais il s'est constitué largement une année avant.* Nevznikla pouze jako reakce na reformu Haby, ale asi tak rok předtím. *Et son premier acte public a été... son premier acte public a été une protestation qui était tout à fait inédite en France contre le rapport établi par un jury de l'agrégation de philosophie.* A jejím prvním veřejným vystoupením byl protest, který nebyl nějak zveřejněn ve Francii, proti zprávě jakéhosi odborného výboru. *Il faut dire que l'agrégation de philosophie est encore une spécialité française, l'agrégation c'est le concours...* Ta se jmenuje *agrégation de philosophie* a je to specialita francouzská. Je to konkurs. *C'est le concours que doivent passer tous les professeurs de quelque discipline qu'ils soient.* Je to tedy agregace, zkouška, kterou musejí složit všichni profesori, ať se zabývají čímkoliv. Profesori čehokoliv musejí mít tuhleto zkoušku z filosofie. *Ce que je viens de dire n'est pas tout à fait exact d'ailleurs. Mais l'agrégation donne le droit de faire quoi ?* Ještě jsem to nepřeložil. Agregace dovoluje dělat co? *L'agrégation donne le droit d'enseigner dans les lycées ou à l'université.* Agregace dovoluje vyučovat v lyceích nebo na univerzitě. *Oui, mais non, il y a une agrégation pour chaque discipline.* Hejdánek: Ano, přesně, čili říkáme to správně, pro každý předmět je jedna tahle zkouška, ta agregace z filosofie.

Jiný hlas: *Un professeur de mathématiques doit être agrégé de mathématiques, un professeur de philosophie...* Mais ça n'est pas non plus tout à fait exact. Alors par souci de vérité, bien que ce soit des détails, je suis obligé de dire qu'il y a un deuxième concours qui s'appelle le Capes. Mais c'est pas la peine de dire pourquoi il s'appelle comme ça. Pourquoi y a-t-il deux concours pour une même fonction, c'est une absurdité, donc c'est pas la peine de développer.

Hejdánek: Že je to ještě složitější, není to přesné. Pak je ještě druhá zkouška, která se jmenuje Capes.

Proč jsou tedy dvě tyhleto přijímací zkoušky pro jednu disciplínu, to prostě je absurdita, není zbytku o tom mluvit.

Jiný hlas: *Cette absurdité n'est pas tout à fait absurde économiquement.*

Hejdánek: Absurdita není absurdní jaksi z hlediska ekonomického samozřejmě.

Jiný hlas: *Parce qu'un professeur agrégé travaille moins et gagne plus et le concours a la même difficulté.*

Hejdánek: Neboť profesor s agregací pracuje méně, zato vydělává více a přitom ten konkurs, tamta zkouška je stejně obtížná.

Jiný hlas: *Donc c'était cela le premier acte public du Greph.*

Hejdánek: Vystoupení GREPHu bylo tady.

Jiný hlas: *Et il faut dire que c'était déjà un peu une révolution, parce que pour la première fois on s'attaquait à l'autorité universitaire elle-même.*

Hejdánek: To už znamenalo jistou revoluci, protože poprvé byla napadena autorita univerzity jako takové.

Jiný hlas: *Et par conséquent, on entrainait en conflit avec un principe juridique absolu qui est la souveraineté des jurys.*

Hejdánek: A tak jsme tedy napadli princip té suverenity toho jury neboli poroty, teď nevíme jaké poroty, asi univerzitní.

Jiný hlas: *Pour l'agrégation de philosophie, c'est l'université. Le jury, c'est ce statut de... ce sont les professeurs qui jugent, qui donnent des notes. Les correcteurs d'examens.*

Hejdánek: Pro tu agregaci zřejmě univerzitní. To je zkušební komise. To je ta porota, oni tomu říkají porota, to je hezký, zkušební komise, porota.

Jiný hlas: *Oui, c'est-à-dire que le principe de la souveraineté des jurys c'est que si un professeur met une note, mettons 12 ou 3, si quelqu'un lui dit „c'est mal noté“, il dit „j'ai mis 3, c'est 3“. Personne n'a le droit de contester.*

Hejdánek: To jest ten princip té nenapadnutelnosti rozhodnutí zkušební komise je absolutní, neodvolatelný, nenapadnutelný.

Jiný hlas: *Le Greph donc, lorsqu'il s'est constitué, s'est constitué à partir d'un programme de questions.*

Hejdánek: Skupina GREPH, když se ustavila, se soustředila na určitý program otázek.

Jiný hlas: *Cet avant-projet du Greph, vous pourrez le trouver dans „Qui a peur de la philosophie ?“ à la fin. Si je le résume, on peut le résumer par les questions suivantes.*

Hejdánek: Tento projekt této skupiny najdete v knize *Qui a peur de la philosophie?* na konci. Vlastně ten projekt této skupiny lze shrnout do těchto otázek.

Jiný hlas: *Première question : Quel est le lien de la philosophie à l'enseignement en général ?*

Hejdánek: První otázka: Jaké je pouto, které pojí filosofii s vyučováním jako takovým?

Jiný hlas: *Deuxième question : Qu'est-ce qu'enseigner la philosophie ?*

Hejdánek: Druhá otázka: Co to je vyučovat filosofii?

Jiný hlas: *Troisième question : Qu'est-ce qu'enseigner en général ?*

Hejdánek: Třetí otázka: Co je to vyučovat vůbec?

Jiný hlas: *Quatrième question : Qu'est-ce qu'enseigner pour la philosophie ?*

Hejdánek: Čtvrtá otázka: Co to znamená vyučovat pro filosofii?

Jiný hlas: *Cinquième question : En quoi l'enseignement en tant que tel, c'est-à-dire en tant qu'il s'inscrit dans des registres pédagogiques, didactiques, doctrinaux, disciplinaires et cetera, en quoi l'enseignement lui-même serait-il essentiel à l'enseignement philosophique ?*

Hejdánek: Pátá otázka: V čem vyučování jako takové, pokud se dá zařadit do těchto registrů pedagogických, didaktických, doktrinárních, disciplinárních a dále, v čem je tohle vyučování samo o sobě podstatné pro vyučování filosofie?

Jiný hlas: *Comment par conséquent, sixième question, comment ce lien, cette indissociabilité qui serait essentielle entre cette indissociabilité du didactico-philosophique, disons, de l'enseignement et de la philosophie, comment s'est-elle constituée, comment s'est-elle différenciée historiquement notamment ?*

Hejdánek: Jak vlastně vznikla ta nerozdělitelnost té *didaktico-filosofické*, vyučování a filosofie, jak vznikla, jak se rozvinula i z historického hlediska také?

Jiný hlas: *Peut-on par conséquent proposer une histoire critique ?*

Hejdánek: Lze tedy navrhnout nějakou kritickou historií?

Jiný hlas: *qui en produirait la transformation ?*

Hejdánek: kritické dějiny filosofie, které by přispěly k její proměně.

Jiný hlas: *Par conséquent, avec un tel avant-projet, nous étions particulièrement préparés à répondre au projet de suppression de l'enseignement philosophique.*

Hejdánek: S tímto předběžným projektem jsme se rozhodli odpovědět na pokus o zrušení výuky filosofie.

Jiný hlas: *Et par conséquent la première thèse fondamentale que nous avons lancée peut se résumer de la façon suivante.*

Hejdánek: První naše základní teze, se kterou jsme vyjeli do světa, se dá vyjádřit takto.

Jiný hlas: *Premièrement, une critique de la position à la fois inaugurale et terminale de la philosophie dans le lycée.*

Hejdánek: Zprvke kritika toho inauguračního a přitom závěrečného postavení filosofie, tedy filosofie, která jakoby zahajuje a uzavírá vzdělání.

Jiný hlas: *Il y a en effet un paradoxe à ce que la philosophie soit à la fois inaugurale et terminale. C'est l'année même où on la commence qu'il faut la terminer.*

Hejdánek: Je totiž takový paradox, že filosofie otevírá, zahajuje i zakončuje. V tom samém roce, kdy filosofie začíná, tak se musí i končit.

Jiný hlas: *Or, s'il y a quelque chose de vrai dans le platonisme, à savoir que la philosophie, l'acte de philosopher présuppose une véritable conversion intellectuelle, periagoge dit Platon, donc révolution.*

Hejdánek: Je-li něco pravdy na platonismu, totiž že filosofování předpokládá skutečný akt konverze filosofické, intelektuálního obrácení, *periagoge*, tedy revoluce, přetvoření.

Jiný hlas: *Comment une telle conversion intellectuelle serait-elle possible en fin d'études secondaires, lorsque précisément on a contracté pendant toute sa scolarité des habitudes intellectuelles qui sont directement en opposition ?*

Hejdánek: Jak se může takovéto obrácení intelektuální udát na konci studia, když po celou dobu školní docházky si dítě osvojuje návyky, které jsou přímo protichůdné tomu, co má přijít?

Jiný hlas: *Par exemple et pour en venir au plus simple et au plus essentiel, dans la mesure où il est vrai que la question philosophique première est la question qu'est-ce que ?*

Hejdánek: Například ta prvotní filosofická otázka je *qu'est-ce que*, „co je...“.

Jiný hlas: *Eh bien comment des adolescents qui sont habitués à poser de toutes autres questions que la question qu'est-ce que, comment parviendraient-ils à la véritable compréhension de la question de l'essence, c'est-à-dire la question qu'est-ce que ?*

Hejdánek: Jak mohou tito dospívající, kteří jsou zvyklí klást otázky zcela jiného druhu, najednou dospět k porozumění otázky po esenci, po podstatě, tedy otázky „co je“?

Jiný hlas: *La question qu'est-ce que est en effet la question la plus étrange. Les questions habituelles sont : à quoi sert ceci ? qu'est-ce qui est important ? comment ceci est-il fait ? Mais non pas qu'est-ce que.*

Hejdánek: Otázka „co je“ je jedna z nejpodivnějších. Obvyklé otázky jsou: k čemu je to dobré, co je důležité, jak se to dělá, jak je to uděláno, ale ne „co je“.

Jiný hlas: *Nous avons donc dit que l'enseignement philosophique devait commencer le plus tôt possible et qu'il devait commencer dans la première classe de l'enseignement secondaire à 11 ans. Nous pensons même qu'il pourrait commencer plus tôt encore chez les enfants.*

Hejdánek: Vyslovili jsme se tedy proto, aby výuka filosofie začala co nejdříve, že by měla začít v prvním ročníku gymnázia, tedy v 11 letech, v primě. A dokonce si myslíme, že by mohla začít už u dětí, ještě dřív.

Jiný hlas: *À cela on fait toujours une objection classique : pour pouvoir philosopher, il faut avoir atteint*

une certaine maturité d'esprit.

Hejdánek: Na to se namítá klasickým způsobem: aby se mohlo filosofovat, je třeba dospět jisté zralosti ducha.

Jiný hlas: *Or d'où vient ce concept de maturité ? Il n'a de sens qu'en biologie. On dit qu'un être vivant est devenu mûr, par exemple un fruit, lorsque des transformations physiologiques se sont produites en lui jusqu'à ce qu'il devienne capable de se reproduire. Un fruit est mûr lorsqu'il peut tomber de l'arbre pour se reproduire.*

Hejdánek: Odkud pochází tento pojem zralosti? Má smysl pouze v biologii. Říká se, že něco živého se stává zralým, například ovoce, když fyziologické proměny došly až toho stupně, že už je schopno se reprodukovat. Ovoce je zralé, když spadne ze stromu, aby se dále rozplemenilo.

Jiný hlas: *Mais lorsqu'il s'agit de maturité intellectuelle, on ne voit vraiment pas quel processus interne de transformation intellectuelle pourrait rendre quelqu'un mûr pour comprendre la philosophie.*

Hejdánek: Co se týče zralosti intelektuální, vůbec nevíme, jakého vnitřního procesu je třeba proto, aby se duch stal zralým k porozumění filosofie.

Jiný hlas: *Autrement dit nous reprenons un peu ici l'argument que Kant opposait déjà à ceux qui prétendaient que les peuples n'étaient pas assez mûrs pour la liberté, qu'il fallait toujours un peu attendre pour qu'ils mûrissent. Ou bien lorsqu'il critiquait sur le plan de la conscience religieuse l'absence de maturité pour juger soi-même religieusement et la nécessité donc de se faire encadrer par des prêtres.*

Hejdánek: Takže vlastně přijímáme částečně argument Kantův, když Kant oponoval těm, kteří říkali, že lid není dostatečně zralý pro svobodu, že je třeba ještě počkat, až trochu dozraje. Nebo když Kant kritizoval, co se náboženského vědomí týče, absenci zralosti k tomu, aby člověk mohl sám sebe soudit a nutnost nechat se vést kněžími.

Jiný hlas: *Et Kant disait très exactement, vous vous en souvenez : je ne comprends pas comment on peut mûrir pour la liberté hors de la liberté.*

Hejdánek: A Kant říkal, vy si jistě vzpomenete: nechápu, jak je možno uzrát pro svobodu mimo svobodu.

Jiný hlas: *nous, nous ne comprenons pas comment on peut mûrir pour la philosophie en dehors de la philosophie.*

Hejdánek: A my nechápeme, jak je možno dospět k filosofii bez filosofie.

Jiný hlas: *La seconde, par conséquent, second axe de cette thèse du GREPH, était une critique de la disciplinarité. Nous voulons dire une critique, une critique de la séparation des disciplines. Par exemple, dans le cadre de l'enseignement philosophique dans les lycées, nous devons parler de l'épistémologie de la physique, par exemple. Ou bien nous posons la question : qu'est-ce que l'histoire ? Mais quand nous posons la question : qu'est-ce que l'histoire ? le professeur d'histoire n'est pas là. Et ainsi les élèves ne font aucun rapport entre ce que le philosophe leur raconte sur l'histoire et ce que le professeur d'histoire leur fait quand il fait de l'histoire. Et la même chose pour toutes les disciplines.*

Hejdánek: No a druhý takový bod té kritiky je kritika *disciplinarity*, té kázně, uvidíme, co bude. Aha, takhle, jakési té kritiky rozdělení jednotlivých disciplín. Ano, v tom rámci filosofie chceme hovořit například o *epistemologii* fyziky. Anebo klademe otázku: co jsou dějiny? Ovšem když klademe tuto otázku, co jsou dějiny, profesor dějepisu tu není. A tak ty studenti vůbec nevidí žádný vztah mezi tím, co filosof jim říká o dějinách, a co teda povídá dějepisář. A to se týká všech disciplín.

Jiný hlas: *Par conséquent, lorsque nous disons qu'il faut enseigner la philosophie aux enfants, cela ne veut pas dire qu'il faut reconduire l'enseignement philosophique actuel pour les enfants, mais qu'il faut un enseignement qui comporte au moins une part de pluridisciplinarité ou d'interdisciplinarité.*

Hejdánek: Když říkáme, že je třeba začít s filosofií už u dětí, neříkáme, že současný způsob výuky filosofie se má posunout až k tomu dětskému věku, ale že se má začít tady s touto *interdisciplinaritou*, tedy učením ve vzájemné souvislosti předmětů.

Jiný hlas: *La conséquence de cette thèse du GREPH serait évidemment une démocratisation de la philosophie. Pour la très simple raison que tous les enfants, tous les adolescents ne se retrouvent pas en*

classe terminale. Autrement dit, nous soulignons la contradiction suivante : ou bien la philosophie est une discipline de luxe, et alors elle doit intervenir dans l'enseignement comme une simple option, si l'on veut, elle doit intervenir dans l'enseignement comme un choix possible, comme on pourrait choisir d'apprendre à faire de la tapisserie ou de la cuisine. Ou bien on considère que la philosophie est une discipline de formation fondamentale. Mais alors elle doit être obligatoire, et il n'est pas possible de moduler cette obligation. Si la philosophie est une discipline de formation indispensable, elle ne peut pas être indispensable pour les uns avec huit heures et pour les autres avec deux heures.

Hejdánek: Samozřejmě, že důsledkem tady těchto projektů by byla demokratizace filosofie. A to sice z toho prostého důvodu, že zdaleka ne všechny děti se dostanou nakonec až do toho posledního ročníku střední školy. A tak tedy podtrhujeme následující protiklad. Buď je filosofie disciplína luxusní, a jako taková by měla být ve vyučování něčím, co lze vybrat nepovinně, jako dělat koberce nebo se učit vařit. Anebo se domníváme, že filosofie je disciplína té formace, toho základního vzdělání. Pak by měla být povinná, ale potom nelze tu povinnost, to povinnování, zase nějak modulovat. Tak nelze, aby pro jednu byla povinná na osm hodin a pro jinou na dvě.

Jiný hlas: *Bon, telles sont les thèses, la thèse principale du GREPH sur l'enseignement philosophique. Cette thèse, nous l'avons fait adopter par les Etats Généraux de la Philosophie. Je crois qu'il n'est pas très utile que je parle des Etats Généraux de la Philosophie, si vous voulez vous me poserez des questions et je répondrai, mais je dirais simplement que cette réunion des Etats Généraux de la Philosophie, c'était la première fois que ça se produisait en France, a été une victoire.*

Hejdánek: To je ta naše hlavní teze. Podařilo se, že tyto teze byly adoptovány těmi Generálními stavy filosofie. Můžu vám to později osvětlit ještě, kdybyste chtěli vědět, co to vlastně je. Ty Generální stavy, to bude nějaký výbor. Jaksi to shromáždění těchto Generálních stavů, které se sešlo v roce 1979, bylo jakési vítězství. Generální stavy filosofie, čili jakýsi sněm.

Jiný hlas: *C'est-à-dire que le premier jour de cette réunion des Etats Généraux, le ministre de l'Éducation nationale est venu en personne le soir parler à la télévision. Et il a dit : je ne sais pas pourquoi les philosophes se mettent en colère parce que je ne leur veux pas de mal. Et de fait, toutes les menaces sur l'enseignement philosophique ont été stoppées. Alors, ce qui est intéressant tout de même pour que vous ayez une idée de ces Etats Généraux de la Philosophie, c'est que c'est une sorte d'assemblée générale des philosophes français. Il y avait 1200 personnes à peu près, nous en attendions au maximum 500. Et ce qui est plus intéressant encore, c'est que parmi les signataires de l'appel pour les Etats Généraux de la Philosophie, 60 % n'étaient pas des philosophes.*

Hejdánek: Sám ministr hnedka první den, když tohleto vypuklo, tak večer už ministr školství pospíchal do televize vysvětlovat. Říkal: nechápu, proč se filosofové hněvají, nechci jim ublížit. A tak byly všechny ty hrozby zastaveny. Tak řekjme tomu sněm těm Generálním stavům. Tak abyste si jaksi učinili představu o tom sněmu, je to svým způsobem jakési shromáždění, všeobecné shromáždění filosofů francouzských. 1200 lidí asi. Čekali jsme tak maximálně pět set. A ještě zajímavější je, že mezi signatáři té výzvy sněmu 60 % nebyli filosofové.

Jiný hlas: *La philosophie, on pourrait là aussi reprendre un mot célèbre, la philosophie est une affaire trop sérieuse pour la confier seulement aux philosophes. Et nous rejoignons ici une autre thèse du GREPH fondamentale : c'est que nous avons posé le problème de la séparation entre de la pertinence de la séparation entre ce qui est philosophique et ce qui n'est pas philosophique. Car nous soutenons qu'il y a du philosophique partout.*

Hejdánek: Lze říci za pomoci slavného výroku, že filosofie je příliš vážná věc na to, aby byla svěřena pouze filosofům. No a tím se blížíme zase k druhé tezi základní naší skupiny. Položili jsme jaksi znovu tu otázku, co je a co není filosofie. Neboť my trváme na tom, že je *du philosophique*, ne filosofie, ale existuje filosofická oblast, která je všude přítomná.

Jiný hlas: *Mais c'est un philosophique en quelque sorte clandestin. Il importe de le mettre au plein jour.*

Hejdánek: Ale je to jakési filosofování pokoutní a je třeba ho vyvést na světlo.

Jiný hlas: *Par exemple, il y a de la philosophie dans le discours d'un ministre. C'est peut-être de la philosophie d'épicerie, mais c'est de la philosophie. Si vous avez d'autres questions sur les états généraux, je répondrai. Mais à ce point de mon exposé introductif et qui va se terminer, il a déjà été trop long...*

Hejdánek: Například jistě i v ministerském projevu je nějaká filosofie. Možná je to hokynářská filosofie, ale filosofie to je. Mohu odpovědět pak na tyto otázky. Ale se blíží ke konci tady toho úvodního expozé.

Jiný hlas: *Oui, je voudrais tenter d'éclairer une apparente contradiction. Le GREPH s'est constitué autour des travaux de Jacques Derrida. Et Derrida viendra ici.*

Hejdánek: Pokusil bych se osvětlit zdánlivý protiklad. Ta skupina GREPH vznikla kolem prací Jacquese Derridy. Měl by přijet.

Jiný hlas: *Or, si vous lisez l'œuvre de Derrida, et pour ma part je dirais que Derrida est à mes yeux le plus grand philosophe actuel, si par cette expression un peu stupide „le plus grand“ on entend un penseur qui pense de l'inédit, c'est-à-dire un penseur tel qu'il nous oblige à reconsidérer tout à partir de ce qu'il pense.*

Hejdánek: Když ho čtete... Já bych řekl, že Derrida je podle mého největší současný filosof, jestliže tímto trochu hloupým rčením „největší“ vnímáme myslitele, který myslí o nevídáném, o tom, co nebylo vydáno. Totiž myslitel, který nás nutí přemyslet znovu vše na základě toho, co myslí on.

Jiný hlas: *Je veux dire que de même, par exemple, qu'on ne pouvait plus penser la nature de la raison avant et après Kant, de même on ne pourra plus considérer quantité de notions qui sont constitutives du discours philosophique avant et après Derrida.*

Hejdánek: Nemůžeme myslet o podstatě rozumu stejně před Kantem a po Kantovi. A stejně tak si myslím, že nelze uvažovat o pojmu, o kvalitě pojmů, které jsou konstitutivní pro filosofickou úvahu, stejně před Derridou a po něm.

Jiný hlas: *Or, Derrida donc, si vous le lisez, apparaît comme celui qui déconstruit la philosophie. Le mot déconstruction, je ne sais pas en tchèque s'il parle... un peu de démontage. Oui, un peu c'est ça, c'est ça. C'est un peu ça. Mais en français c'est un mot qui n'existait pas.*

Hejdánek: Tedy Derrida, když ho čtete, se jeví jako ten, který rozebírá, demontuje filosofii. Slovo dekonstrukce, nevím, jestli v češtině... od-rozebírání ve smyslu demontáž... demontáž. Ano, ve francouzštině „odstavit“ by se řeklo... odstavit, má neologismus. Inovujeme na to.

Jiný hlas: *La déconstruction est à penser, la déconstruction de la philosophie, est à penser dans la ligne de ce que Heidegger a appelé la destruction. Par conséquent, si nouveau qu'il soit, si inédit qu'il soit, Derrida reconnaît lui-même que rien de ce qu'il a fait ne serait possible sans Heidegger.*

Hejdánek: Tato demontáž, dekonstrukce filosofie je asi to, co myslí Heidegger, když mluví o destrukci. A to nové, to nevídané, co není, říká Derrida, že nic z toho, co udělal, by nebylo možné bez Heideggera.

Jiný hlas: *Alors la contradiction apparente que je voulais soulever est la suivante : comment se fait-il que ce soit le philosophe de la déconstruction de la philosophie qui soit le philosophe qui ait pris la tête de cette contre-offensive pour imposer l'enseignement de la philosophie aux enfants ?*

Hejdánek: Ten zdánlivý protiklad je tento: Jak to, že filosof dekonstrukce filosofie, tento filosof demontáže, odbourávání filosofie se stal vůdčím duchem tohoto úsilí, které chce filosofii ve školách obnovit a rozšiřovat?

Jiný hlas: *Je soulève cette contradiction apparente, je n'y répondrai pas, Derrida éventuellement le fera mieux que moi. Je dirais simplement ce que peut-être j'ai compris car beaucoup dans la pensée de Derrida me passe au-dessus de la tête, même si je travaille avec lui depuis six ou sept ans.*

Hejdánek: Tento protiklad směřuji snadno a jeho protikladnost odstraňuji, zdánlivou. Já vám ho tedy neodstráním, tento protiklad, Derrida vám to řekne sám. Řeknu jednoduše, co jsem možná pochopil, protože mnoho z jeho myšlení mi jde přes hlavu, ač s ním pracuji šest sedm let.

Jiný hlas: *Peut-être peut-on s'avancer un peu dans la solution de cette contradiction par le chemin suivant. On parle donc depuis Heidegger de la fin ou de la mort de la philosophie. Marx aussi parle de la fin de la philosophie.*

Hejdánek: Ale stejně si myslím, že lze něco o tom protikladu říci, a sice... Od Heideggera se hovoří o konci nebo o smrti filosofie. Je to starší, už Marx hovořil o smrti filosofie.

Jiný hlas: *Derrida pour sa part se méfie beaucoup de ce concept ou de ce pseudo-concept de la mort de la philosophie. Cette mort de la philosophie signifierait que la raison, plus exactement que la ratio occidentale depuis Platon serait arrivée au bout de ses ressources.*

Hejdánek: Derrida těmto konceptům smrti filosofie moc nevěří. Tato smrt filosofie by znamenala, že rozum, přesněji *ratio* západní od Platóna, by došel ke konci svých zdrojů, svých sil.

Jiný hlas: *La déconstruction n'est ni ceci ni cela. Elle ne consiste pas à dire qu'il faut en finir avec le théorique pour passer à l'action au politique.*

Hejdánek: Dekonstrukce, derridovská filosofie, je série ani to, ani ono. Nespočívá v tom, nezáleží v tom, že by se řeklo, že je třeba skončit s teorií a přejít k praxi, k politice.

Jiný hlas: *Je fais ici évidemment allusion à la onzième thèse de Marx sur Feuerbach.*

Jistě jste tady vytušili narážku na jedenáctou tezi o Feuerbachovi.

Et je ferai remarquer que lorsque Marx dit qu'il ne suffit pas d'interpréter le monde, mais il faut le transformer, on ne sait jamais s'il veut dire qu'il faut faire une nouvelle philosophie qui transformerait le monde ou s'il ne faut plus faire de philosophie du tout.

Když Marx mluví o nutnosti změnit svět, ne natolik filosofovati, vykládati ho, ale je ho třeba přeměnit, tak rozhodně nevíme, nevyčteme z toho, jestli myslí, že je třeba udělat nějakou novou filosofii, která by přeměňovala svět, nebo jestli už se s filosofií vůbec má skoncovat.

Oui, et si la critique des armes doit remplacer les armes de la critique.

A jestli ta kritika zbraní má jaksi nahradit zbraně kritiky.

Il ne s'agit pas non plus dans la déconstruction, il ne s'agit pas non plus de faire le procès de l'universalité de la raison qui ne serait que la face plus ou moins cachée, plus ou moins hypocrite de l'idéologie de l'occident.

V té dekonstrukci derridovské rovněž nejde o to, jaksi obvinít univerzálnost rozumu, který by byl pouze odvrácenou a pokryteckou tváří ideologií, západních ideologií.

C'est là une utilisation des thèses de... d'une idée fondamentale de Heidegger que la philosophie est grecque et n'est que grecque.

To je jedno z použití jedné fundamentální základní teze Heideggerovy, že filosofie je řecká a narodila se pouze jako řecká.

Dire cela par conséquent, dire que la philosophie n'est que l'idéologie de l'occident, c'est un côté, c'est d'une certaine manière vrai.

Tedy říci, že filosofie je pouze západní ideologií, to je svým způsobem pravda.

Mais c'est en même temps contradictoire.

Ale zároveň je to zase protichůdné.

Parce qu'ici la dénonciation de la philosophie comme idéologie est faite par la philosophie elle-même.

Neboť jaksi obvinít filosofii jako ideologii, to se dělá skrze filosofii samu. Ta filosofie sama se obviňuje jako ideologii.

Autrement dit, elle ne serait pas possible sans la philosophie. Elle ne serait pas possible sans la philosophie en ce sens que ce qui constitue peut-être l'une des oppositions inaugurales de la philosophie, c'est l'opposition du fait et du droit.

Jinak řečeno, nešlo by to bez filosofie v tom smyslu, že to, co jaksi ustavuje tu zakládající funkci filosofie, je opozice mezi faktem a právem.

Hejdánek: To je otázka faktu a otázka práva, čili *de facto* a *de jure*, *quaestio facti* a *quaestio juris*.

Jiný hlas: Ano, *de jure*, *de facto*, tak, protiklad mezi tím, ano.

Et tous les couples conceptuels de la philosophie, essence, existence, intelligible, sensible, etc., au fond proviennent, ont quelque chose à voir avec l'opposition du fait et du droit.

Všechny ty dvojice konceptuální filosofické, jako je esence, existence, pojmové, smyslové a dále, v

podstatě mají něco společného s tím protikladem toho faktického a *de jure, de facto*.

Oui, ou encore plus directement je me réfèrerais à cette opposition traditionnelle et obstinée chez Platon entre philosophe et filodoxe.

Nebo ještě přímoji bych se mohl odvolat i na tradiční a trvalou opozici, na které Platón trvá, mezi filosofem a filodoxem.

Hejdánek: Miluje tedy mínění a miluje moudrost. *Doxa* tedy mínění v tomto smyslu.

Jiný hlas: *Oui, cette opposition qui se trouve à la fin du livre cinq de la République.*

Což je v páté knize Ústavy.

Lorsque Platon dit : et ainsi on appellera philosophe et non pas filodoxe ceux qui en tout s'attachent à la considération de to on, de l'étant.

O tom, že filosofem je ten, kdo se plně a cele připíná k tomuto *on*, k tomu *jsoucnu*.

Disons sans trahir Platon : ceux qui en toute chose s'attachent à la considération de l'essence.

No, tedy v podstatě věci.

Par conséquent, la déconstruction de la philosophie ne signifie pas son invalidation au nom de son vice originel.

Tedy ta dekonstrukce filosofie neznamená její zneplatnění na základě jejího prvotního hříchu.

Je veux dire le vice par lequel... le vice, c'est pas le mot, l'illusion, l'illusion originelle selon laquelle elle ne serait pas filodoxique, elle ne serait pas idéologique.

Tedy prvotní iluze, na základě které by se tvrdilo, že není touto ideologií, jo, to je ta prvotní iluze filosofická.

Parce que derrière cette, même si cette illusion est une illusion, c'est la philosophie elle-même qui devient, qui a la capacité de dévoiler sa propre illusion.

I když tato iluze je iluzí, je to filosofie sama, která má schopnost svou vlastní iluzi odhalit.

Alors la déconstruction par conséquent, pour résumer, serait la mise en évidence de la généalogie des concepts philosophiques.

Tedy dekonstrukce může být shrnuta takto, je to vynesení na světlo filosofických rodokmenů.

En particulier de la généalogie de ces concepts qui fonctionnent tous par couple et qui fonctionnent non seulement à l'intérieur du discours philosophique mais à l'intérieur de tout discours de la vie quotidienne et aussi bien sûr de l'idéologie.

Rodokmenů filosofických konceptů, tedy všech, které vystupují v těch dvojicích a které fungují nejen uvnitř filosofické řeči, filosofického uvažování, ale uvnitř jakéhokoliv rozpravy i denní, a tedy i ideologií. *Et par conséquent ici je verrais moi, mais je ne suis pas sûr de ne pas me tromper, je verrais dans cette raison donc la solution de la contradiction entre le fait d'avoir déconstruit la philosophie et de vouloir l'enseigner.*

A zdá se mi, že tady já začínám trochu chápat tu překonatelnost protikladu derridovského mezi faktem dekonstrukce filosofie a přitom nutností nebo vůlí ji učít.

Il s'agirait en quelque sorte de rendre chacun capable...

Tedy jde o to učinit každého schopným...

Jiný hlas: *d'apercevoir que tout discours est à l'origine...*

Hejdánek: zaregistrovat, že každá řeč je v původu...

Jiný hlas: *...est à l'origine, c'est ça, tributaire de ses concepts philosophiques.*

Hejdánek: ...v původu, ano, poplatná filosofickým konceptům.

Jiný hlas: *Il s'agirait par conséquent que les enfants puissent...*

Hejdánek: tedy důsledkem toho je, že děti mohou...

Jiný hlas: *...puissent se rendre compte qu'ils ne peuvent pas prononcer la moindre phrase...*

Hejdánek: si uvědomiti, že nemohou pronést i tu nejprostší větu...

Jiný hlas: *...sans que dans cette phrase soient à l'œuvre des oppositions qui sont nées dans la philosophie.*

Hejdánek: nemohou pronést tu nejmenší větu bez toho, že v té větě jsou přítomny protiklady, které jsou

u počátků filosofie.

Jiný hlas: *Que par conséquent aucune de ces oppositions ne vont de soi, ne sont évidentes.*

Hejdánek: ano, že žádný z těchto protikladů není jaksi evidentní jako houska na krámě.

Jiný hlas: *Que par conséquent l'opposition du sujet, une opposition aussi innocente ou aussi évidente que celle du sujet et de l'objet...*

Hejdánek: tedy ta opozice objekt, subjekt není evidentní...

Jiný hlas: *...n'est pas une évidence.*

Hejdánek: samozřejměho a zřejmého.

Jiný hlas: *Et que par conséquent toute notre toute notre pensée est véritablement conduite...*

Hejdánek: všechno naše myšlení je skutečně vedeno...

Jiný hlas: *...par un impensé, par quelque chose qui...*

Hejdánek: něčím, co není myšleno...

Jiný hlas: *...qui n'a pas été pensé.*

Hejdánek: něčím nemyšleným.

Jiný hlas: *Et il faut bien par conséquent qu'il y ait quelque chose dans l'enseignement...*

Hejdánek: a proto je nutné, aby ve vyučování...

Jiný hlas: *...qui fasse qui donne des armes...*

Hejdánek: bylo něco, co by dalo, poskytlo zbraň...

Jiný hlas: *...pour faire...*

--- (1981-11-02 Roland Brunet (greph) (2) [LVH148VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Obsahově.

Jiný hlas: *Je me rends compte juste au moment où je dis cela que je risque d'avoir tiré la déconstruction du côté d'une espèce de psychanalyse de la pensée.*

Jiný hlas: Vzpomínám si v tuto chvíli a uvědomuji si, že v tomto expoé hrozí, že tu dekonstrukci jakoby postavil vedle psychoanalýzy na stejnou váhu.

Jiný hlas: *Il y a quelque chose, il y a je pense quelque chose de ça dans l'œuvre de Derrida, mais en aucune façon ça ne pourrait, cela ne pourrait apparaître comme un résumé de sa pensée. La pensée de Derrida comme toute grande pensée ne se résume pas. Et je vous invite à le lire. Si vous avez des questions, j'essaierai de vous répondre.*

Jiný hlas: Něco takového podobného u Derridy je, ale rozhodně to nelze tímto rezumovat. Jeho myšlení, jako myšlení každého velkého myslitele, se nějak rezumovat nedá. Tak vás zvu k tomu, abyste ho četli. Pokud máte nějaké otázky, pokusím se na ně odpovědět.

Jiný hlas: *Une remarque. Chez nous il n'y a pas de philosophie dans l'enseignement secondaire mais une expérience personnelle au lycée que mademoiselle fréquentait, le professeur de latin faisait une demi-heure de latin et une demi-heure de philosophie. Naturellement par semaine. Mais il l'a fait clandestinement. Comme tout le monde s'intéressait aux questions philosophiques on posait des questions. La question est de savoir si en France le professeur peut expliquer la philosophie au-dessus de son programme prescrit. Des professeurs d'autres disciplines ?*

Jiný hlas: Jedna poznámka. U nás není filosofie na středních školách, ale ze zkušenosti z gymnázia, kam chodila tady slečna, profesor latiny dělal půl hodiny latinu a půl hodiny filosofii. Samozřejmě týdně. Ale dělal to tajně. A protože se všichni zajímali o filosofické otázky, tak mu kladli otázky. Otázka je, zda ve Francii profesor může vykládat filosofii nad rámec svých osnov. Třeba profesori jiných oborů než filosofie, jo?

Jiný hlas: *Oui, tout professeur quelle que soit sa discipline peut s'il le veut faire un peu de philosophie. Ce n'est pas du tout officiel mais la règle en France, et elle est respectée, c'est que le professeur est tout à fait libre dans sa classe. Donc personne n'écoute ce qu'il dit. Quant au professeur de philosophie il y a un programme. Le professeur est tenu de faire la totalité de ce programme parce qu'il y a un examen qui est le baccalauréat. Mais il est totalement libre d'enseigner ce qu'il veut. La liberté de pensée est totale.*

Jiný hlas: Všichni profesori, ať učí cokoli, když chtějí, mohou trochu filosofovat. To není vůbec oficiální, ale ve Francii je takové pravidlo, které se respektuje, že ve své třídě je ten profesor zcela svobodný. Takže nikdo nekontroluje ani nenaslouchá tomu, co říká. Co se týče profesorů filosofie, ti mají osnovy. Profesor musí probrat celek těch osnov, protože se z toho skládá maturitní zkouška, *baccalauréat*. Ale jinak je zcela svobodný v tom, co učí. Svoboda myšlení je v tomto ohledu naprostá.

Jiný hlas: V tom úvodu řeči, co jsme zachytili, tak proč se tak radují z toho, že tu jejich výzvu podepsalo už dva tisíce pět set lidí, z toho šedesát procent nefilosofů? Zdá se, že skutečně v té reformě ministra Habyho šlo o to filosofii zničit a na základě určitých záměrů ji nahradit těmi popisnými vědami – psychologii, sociologií a těmito záležitostmi. Byla to snaha zavést vyučování vědami o člověku a, jak říkají jiní, nahradit to technologickou vědou. To bylo podchyceno i v matematice, dějepisu a tak dále. To by vyžadovalo, aby dějepisci a matematici byli filosoficky vzdělaní. No jo, ale co s tím?

Jiný hlas: On říká, že oni všichni, dějepisci a tak dál, ty zkoušky musí dělat.

Jiný hlas: Ne, toto takto vyjasníme. Bylo by to tak, že má aprobaci. Ano, řekněme tomu aprobace, ta *agrégation* by mohla být aprobace.

Jiný hlas: Položme otázku, zda teda každý musí být...

Jiný hlas: To jsou všichni.

Jiný hlas: Přesnější otázka: zda součástí té aprobace je i ta filosofie.

Jiný hlas: *Pour clarifier les choses, est-ce que la philosophie fait partie de toute agrégation ?*

Jiný hlas: *Non. La philosophie n'est pas partie de chaque agrégation.*

Jiný hlas: Ne, filosofie není součástí každé aprobace. To je zvláštní specializace.

Jiný hlas: A v tomto směru se plánují nějaké změny? Je v návrhu...

Jiný hlas: *Est-ce que vous prévoyez des changements dans ce sens ? Est-ce que l'agrégation de philosophie va être supprimée ou... ?*

Jiný hlas: *Nous pensons que la première chose c'est de supprimer la dualité de ces deux concours dont j'ai parlé. Il doit n'y en avoir qu'un.*

Jiný hlas: Především co chceme, je zrušit tu dvojí zkoušku, o které jsem mluvil. Má být jen jedna.

Jiný hlas: Která z těch dvou?

Jiný hlas: Jednak ta *agrégation* a pak ten *concours*.

Jiný hlas: A ta druhá, ten *concours*? Obě jsou z oboru, obě jsou prakticky stejně těžké.

Jiný hlas: V čem spočívá ten *concours*?

Jiný hlas: *Le concours est ouvert à ceux qui sont déjà licenciés et maîtres, qui ont passé la licence et la maîtrise. C'est-à-dire au minimum après quatre années d'université. Pendant ces quatre années les étudiants en philosophie n'ont fait que de la philosophie.*

Jiný hlas: Ten *concours* je otevřen pro ty, kteří už získali licenci a magisterský titul, tedy *licence* a *maîtrise*. To znamená minimálně po čtyřech letech na univerzitě. Během těchto čtyř let tito studenti filosofie nedělali nic jiného než filosofii.

Jiný hlas: *Seulement de la philosophie.* A ten *concours* se skládá ze tří písemných zkoušek. *Dissertation* filosofické na nějaké téma. Zadruhé druhá *dissertation* filosofická na obecné téma, které se každý rok mění. Například teďka je tím tématem metoda. Před dvěma lety to byl jazyk. A pak třetí *dissertation* z historie, z dějin filosofie.

A ti, kteří jaksí prošli tou písemnou zkouškou... Tady je to *concours*, to znamená, že to není otázka známek, které rozhodují. Dejme tomu, že je v celku 1200 kandidátů a 28 míst. A zkouška ústní je vysvětlení textu, textu filosofického francouzského. Zadruhé vysvětlení textu buď latinského, nebo řeckého, nebo německého. A zatřetí přednáška na téma, které si člověk vytáhne z klobouku.

Hejdánek: A těch 28 míst, to jsou jaká místa?

Jiný hlas: 28 těch přijatých. 28 bude profesory na lyceu nebo na univerzitě, ale začíná se obecně na lyceu.

Hejdánek: Takže je to *concours* opravdu, jsme to dobře nazvali *concoursem*.

Jiný hlas: A ti ostatní, co neprojdou, no tak holt jsou nezaměstnaní.

Lze se pokoušet taky nekonečně. Většina profesorů filosofie prochází tou *agrégation* nebo CAPES, to je ten druhý *concours*, už jako učitelé. To ovšem bylo možné dříve, není to možné teď zrovna. Protože jsem vám řekl, že nelze být řádným profesorem, než tedy za podmínky, že člověk prošel jedním z těch dvou *concours*. Přesto byli lidé, kteří učili filosofii na lyceích, a byli jako pomocní profesori. To znamená, že je můžou ze dne na den vyhodit. A dneska prakticky už pomocní profesori nejsou.

Průměrně pro nadaného studenta je třeba šest až osm let studia na to, aby dosáhl té *agrégation*.

Jiný hlas: Teďka mně tedy není jasné, co je jako výše, *agrégation* nebo *concours*?

Jiný hlas: *Le degré plus élevé, c'est l'agrégation*. Takže ta *agrégation* je více nežli *concours*. To tak.

Ano, když člověk projde tím *concours*, má zajištěnu doživotní prebendu profesora filosofie. Ale pokud je profesorem už teď, tak buď už je agregován, nebo má ten jiný *concours*, o kterém se tady nemluvilo, nějaký CAPES.

Hejdánek: No já už to vzdávám. Ale pořád tam nevidím to zakotvení té filosofie do toho... Ale teďka tvoje otázka, ano, teda, jak byste mohl přesněji říct, jestli na to mají nějakou metodu, nebo prostě jestli v tom prohlášení už to bylo nějak obsaženo? Jestli to nebyl jenom teda návrh, protože že by se ta filosofie měla začít učit dřív, a jestli ten návrh teda byl spojený s něčím konkrétním? *Est-ce que vous prévoyez déjà une méthode d'enseignement de la philosophie ?*

Jiný hlas: Ještě ne. Ještě jsme skutečně nestanovili ani metodu, ani osnovy vyučování. Ale udělali jsme několik zkušeností s vyučováním v sextě, to znamená u jedenáctiletých dětí. Někteří dělali takové pokusy. Jedenáctileté děti. Já jsem takový pokus taky dělal. A tady zachycuji v té knize jednu takovou přednášku o Platonovi, o alegorii jeskyně.

A přišel jsem na to, že je rozdíl mezi těmi velkými žáky a malými. Ti mladší rozumějí tomu lépe než ti starší. Protože ti mladší čtou tu alegorii jako alegorii, a všímají si více toho popisného, co v té alegorii je. Tak si kladou otázky třeba nad přítomností ohně, přítomností slunce.

Jiný hlas: *Or si Platon a fait une allégorie,*

Hejdánek: jestli Platón zachází s nějakou alegorií,

Jiný hlas: *c'est qu'il voulait dire ce qu'il avait à dire par un autre moyen. Au contraire les grands élèves, parce qu'ils sont formés dans les autres disciplines à cette autre attitude intellectuelle, cherchent ce qu'ils appellent l'idée essentielle du texte. Et comme cette idée se voit tout de suite, c'est-à-dire qu'ils voient tout de suite que les prisonniers de la caverne c'est nous, et ils prennent des ombres pour la reality, ils ne vont pas plus loin. Et si on leur demande pourquoi Platon a mis le soleil et le feu, et où se trouve le feu, ils ne savent pas. Toute la subtilité des rapports symboliques dans l'allégorie leur échappe. Ça c'était une séance sur Platon. Mais je peux dire que une autre séance par exemple, j'ai écrit au tableau l'essence et l'existence.*

Hejdánek: je to proto, že chce říci to, co chce říci, jiným prostředkem. Zatímco ti dospělí, protože byli jinými předměty vychováni k jinému přístupu intelektuálnímu, hledají to, co se nazývá hlavní myšlenkou. A protože ta myšlenka je zřetelná hned, je jim jasné, že ti vězni v jeskyni jsme my, a ty stíny považují za skutečnost, nejdou už dál. A když se jich zeptáte, proč Platón tam dal oheň i slunce a kde je ten oheň, tak nevědí. Jemnost symbolických vztahů té alegorie jim uniká. To bylo jedno takové sezení o Platónovi. Jindy jsem na tabuli napsal *essence a existence*.

Jiný hlas: *Et j'ai dit aux élèves, petits, sur ces deux mots il y en a un que vous ne connaissez pas. Parce que je pensais qu'ils ne connaissaient pas le mot essence. Alors je leur ai dit : vous ne connaissez pas le mot essence. Et ils m'ont dit : si. L'essence c'est ce qu'on met dans la voiture. Et je leur ai dit : il faudra oublier ce sens-là pour essayer de découvrir ce que c'est que l'essence d'une chose. Et je les ai interrogés et au bout de 20 minutes une petite fille a dit : L'essence d'un arbre c'est ce qui le fait être ce qu'il est. C'est la définition de la quiddité chez Aristote.*

Hejdánek: A řekl jsem jim, malým, že jedno z těch dvou slov neznají. Protože jsem si myslel, že slovo *essence* neznají. Řekl jsem jim tedy: vy neznáte slovo *essence*. A oni mi řekli: ale ano, známe. *Essence* je to, co se dává do auta, protože *essence* je benzín. Řekl jsem jim: na tento význam musíte zapomenout,

abyste se pokusili objevit, co je to podstata věci. Ptal jsem se jich a po dvaceti minutách jedna malá holčička povídá: „Podstata stromu je to, co z toho stromu dělá to, co je.“ To je přesně Aristotelova definice podstaty, *quidditas*.

Jiný hlas: *Vous avez dit que même dans le discours du ministre, il pouvait y avoir de la philosophie, bien qu'une philosophie de l'épicerie. Donc il y a de la philosophie donc dans l'enseignement, chez nous c'est presque toujours la philosophie de l'épicerie. Je pense que même si on augmentait le nombre d'heures de philosophie à l'école, si on ne supprimait pas l'influence nocive de cette philosophie de l'épicerie, les étudiants seraient toujours dans ce double feu. Et je voudrais savoir justement si on fait quelque chose avec la formation philosophique des professeurs d'autres disciplines que la philosophie.*

Nějaká filosofie v projevech všech ostatních profesorů, profesorů ostatních předmětů. Takže je tam filosofie, tedy ve vyučování... u nás je to téměř vždycky filosofie hokynářství. Myslím, že i kdyby se zvýšil počet hodin filosofie na školách, tak pokud se neodstraní rušivý vliv této hokynářské filosofie, tak ti studenti budou neustále v takovém dvojím ohni. A chtěla bych se zeptat právě, jestli se něco dělá s pořádným filosofickým vzděláním profesorů jiných předmětů než filosofie.

Jiný hlas: *Oui, et je suis très content de cette question parce que j'ai oublié tout à l'heure, lors de la précédente question sur les positions du GREPH vis-à-vis de l'agrégation et du CAPES, j'ai simplement dit que le GREPH disait qu'il était absurde qu'il y ait deux concours et qu'il en fallait un seul seulement. Ou peut-être même pas du tout de concours. Mais nous pensons que l'extension de l'enseignement philosophique doit se faire non seulement en amont de la philosophie, comme une rivière, mais en aval, c'est-à-dire aussi en aval de la classe terminale, c'est-à-dire aussi à l'université, et que tous les étudiants quelle que soit leur discipline et peut-être surtout si ce sont des étudiants en sciences, médecine, des juristes, doivent pouvoir faire de la philosophie s'ils le veulent.*

Hejdánek: Ano, a jsem velmi rád této otázce, zapomněl jsem totiž před chvílí u předchozí otázky o postojích GREPH vůči agregaci a konkursu. Řekl jsem tady jen, že GREPH trvá na tom, že je to absurdní, že jsou tady dva konkursy, když by stačil jen jeden. Dokonce že není třeba žádný konkurs. Ale my si myslíme, že rozšíření výuky filosofie se nemá dělat tokem seshora, jako řeka, ale po proudu, také proti proudu, na univerzitě, a že by všichni studenti, ať je jejich obor jakýkoli, a zvláště když to jsou studenti věd, medicíny nebo právníci, měli mít možnost dělat filosofii, pokud chtějí.

Jiný hlas: *Nous pensons par exemple qu'une formation de juriste qui n'a jamais entendu parler de la philosophie du droit est une formation très incomplète. Et nous pensons que pour tous les professeurs de l'enseignement secondaire, c'est-à-dire des collèges et des lycées, quelle que soit la discipline et surtout si ce sont des professeurs de sciences, ils doivent avoir une formation philosophique. Parce que un enseignement des sciences, par exemple un enseignement de la physique, qui est complètement coupé, d'une part de l'histoire de la physique et d'autre part de l'épistémologie de la physique, est un enseignement qui ne peut pas avoir de vertu culturelle. Or, dans la mesure où l'on enseigne la physique à tout le monde, cela veut dire que l'on n'enseigne pas la physique pour fabriquer des physiciens, on l'enseigne donc pour autre chose.*

Hejdánek: Myslíme si například, že vzdělání právníků, kde se nikdy nemluvílo o filosofii práva, je vzdělání velice polovičaté. A myslíme si, že pro všechny profesory středoškolské, to jest koleje a lycea, ať už je jejich předmět jakýkoli, a zvláště když to jsou profesori přírodních věd, musí mít filosofické vzdělání. Protože vyučování vědám, například fyzice, které je úplně odříznuto jednak od dějin fyziky a jednak od epistemologie fyziky, je vyučování, které nemůže mít žádnou kulturní hodnotu. Tedy pokud se učí fyzika všechny, neučí se proto, abychom vyráběli fyziky, učíme přece pro něco jiného.

Jiný hlas: *Et ce quelque chose d'autre, c'est la culture. A to něco jiného je kultura. Donc, ne serait-ce que pour cette raison, la formation philosophique doit intervenir. Tedy už jenom z tohoto důvodu ta filosofická formace je nezbytná. Autrement dit, c'est le professeur de physique qui doit, lui aussi, poser la question : qu'est-ce que la physique ? Jinými slovy, i ten profesor fyziky si musí sám položit otázku: co je to fyzika? Et pas seulement comment on fait un problème de physique. A ne jenom to, jak se řeší ten*

který fyzikální problém.

Hejdánek: ... tvrzením Karla Bartha, že jakmile otevřu hubu, jsem ve filosofii. A že tedy... *J'voudrais poser une question, êtes-vous d'accord avec l'affirmation de Karl Barth : quand j'ouvre la bouche, je suis dans l'espace de la philosophie ? Et ma question est la suivante : que votre réunion, ou votre groupe GREF, a la suivante thèse : qu'est-ce que c'est la philosophie ou qu'est-ce que ce n'est pas la philosophie ? Et j'ai besoin d'éclaircir cette thèse. Les enfants de onze ans n'ont pas la maturité de l'esprit, et dans quelle année vous pensez qu'il y a la maturité de l'esprit?*

Jiný hlas: *Je répondrai par la fin.* Odpovím od konce. *Nous ne pensons pas, justement, au GREF, nous ne pensons pas qu'il y ait une maturité philosophique.* My si v naší skupině GREF právě nemyslíme, že by existovala nějaká filosofická zralost. *Nous pensons qu'il n'y a pas d'âge naturel pour enseigner la philosophie.* Myslíme si, že není žádný přirozený věk pro vyučování filosofie. *Qu'elle peut donc commencer très tôt.* Tedy může začít velice brzo. *Et que c'est en philosophant avec les enfants que leur maturité philosophique se développe.* A že tím, když se s dětmi filosofuje, tak se rozvíjí jejich filosofická zralost. *Mais le concept de maturité, justement, n'est pas le concept propre.* Ale pojem zralosti právě není pojem případný. *Le concept de maturité, je crois l'avoir dit, est seulement un concept biologique.* Pojem zralosti, myslím, že už jsem to řekl, je pouze biologický pojem. *Par conséquent, si on l'exporte dans le domaine de l'esprit, c'est qu'on participe d'une philosophie, une philosophie qui est le naturalisme, disons.* A jestliže jej tedy exportujeme do oblasti ducha, tak se tím podílíme na filosofii, které říkáme naturalismus. *Donc je pense qu'on ne doit pas plus naturaliser l'esprit qu'on ne doit naturaliser l'histoire.* A tak si myslím, že nelze naturalizovat ducha, tak jako nemůžeme naturalizovat dějiny. *Et entre parenthèses, puisque vous me faites parler là-dessus, je pense que certains textes de Marx qui tendent à présenter l'histoire comme histoire naturelle sont erronés.* A v uvozovkách, když už mě o tom necháváte mluvit, myslím si, že některé texty Marxovy, které mají tendenci vykládat dějiny jako dějiny přírodní, jsou mylné. *Mais je crois que ce sont des formules un peu malheureuses de Marx, mais que la véritable conception de l'histoire chez Marx n'est pas une conception naturaliste.* Ale myslím si, že to jsou takové nešťastné formulace Marxovy, a že ta skutečná koncepce dějin u Marxe není naturalistická. *Ensuite vous m'avez demandé si j'étais d'accord avec la parole de Karl Barth : quand j'ouvre la bouche, je suis déjà dans le discours philosophique.* Pak jste se mě ptal, jestli souhlasím s tou otevřenou hubou u Karla Bartha: když otevřu ústa, jsem již ve filosofickém diskurzu. *Je dirais oui et non.* Řekl bych ano i ne. *Oui en ce sens que si j'ouvre la bouche, le „je“ qui ouvre la bouche, s'il s'agit de moi ou s'il s'agit de vous, ou s'il s'agit de nous tous ici, alors nous sommes déjà dans la philosophie.* Ano v tom smyslu, že když otevírá ústa, to „já“, které otevírá ústa – ať už se jedná o mě, o vás nebo o nás všechny tady – tak už jsme ve filosofii. *Parce que nous sommes nés des Grecs.* Neboť jsme se narodili z Řeků. *Ou plus exactement parce que nous sommes nés de cette chose, ce truc appelé philosophie par les Grecs, et qui a toute une histoire.* Nebo přesněji řečeno proto, že jsme se narodili z té věci, z toho, co Řekové nazývají filosofií, a co má celé své dějiny. *Mais une histoire qui est inséparable de ses origines.* Dějiny, které jsou neoddělitelné od svých počátků. *Ce qui n'est pas le cas, par exemple, du discours scientifique.* Což není případ, například, vědeckého myšlení. *Ce n'est pas le cas du discours scientifique dans la mesure où lorsqu'un concept scientifique est invalidé, il disparaît.* Neboť ve vědeckém myšlení koncept vědecký, když je zneplatněn, popřen, tak zmizí. *Pour prendre un exemple, le physicien aujourd'hui n'a plus rien à faire avec la distinction aristotélicienne du mouvement naturel et du mouvement violent.* Abychom uvedli příklad: dnešní fyzik už nemá vůbec nic společného s aristotelským rozlišením pohybu přirozeného a pohybu násilného. *Inversement, vous ou moi, lorsque nous parlons du sujet et de l'objet, lorsque nous assimilons la vérité avec la certitude, que nous le sachions ou non, nous participons du discours de Descartes.* Naopak vy nebo já, když mluvíme o subjektu a objektu, když téměř ztotožňujeme pravdu a jistotu, ať už o tom víme, nebo ne, tak se podílíme na myšlení Descartově. *Alors en tout ce sens-là, je réponds oui à votre question.* Takže v tomto smyslu odpovídám ano na vaši otázku. *Je ne peux pas ouvrir la bouche, si „je“ est un occidental, qui soit hors de la philosophie.* Nemohu otevřít ústa, jestliže to „já“ je západní já,

aby to já bylo mimo filosofii. *Mais je répondrais non dans la mesure où il existe d'autres pensées...* Ale odpovídal bych ne tam, pokud existují jiná myšlení, *appartenant à de tout autres cultures* – pocházející, příslušející k jiným kulturám, *des cultures que nous avons écrasées* – kulturám, které jsme rozbili *par le fait de la planétarisation du monde technico-scientifique-philosophique* – planetarizací toho světa technicko-vědeckého, já bych řekl dokonce *philosophico-technico-scientifique* – filosoficko-technicko-vědeckého, *parce qu'à mon sens, pour prendre un raccourci, le poste de radio c'est la faute à Platon* – neboť, abychom to vyjádřili zkratkou, rádio, to je vlastně dědictví Platonovo. *Si, en ce sens que sans ce que les Grecs ont appelé philosophie, nous n'aurions pas ce que nous appelons science.* V tom smyslu, že bez toho, co Řekové nazvali *filosofí*, bychom totiž neměli to, co nazýváme vědou. *Mais je pense que quand un Chinois ou quand un Indien ouvre la bouche, il n'est pas dans la philosophie, mais dans la pensée, une autre.* Ale když Číňan nebo Ind otevírá ústa, tak není ve *filosofii*, ale v jiném myšlení. *Plus exactement, ceci était vrai hier.* Přesněji řečeno, tohleto byla pravda včera. *Mais aujourd'hui, du fait de la planétarisation que je disais, ce sont les catégories nées de la philosophie qui se sont répandues partout.* Voilà. Ale dnes, díky té planetarizaci, o které jsem mluvil, se ty kategorie, které se zrodily z *filosofie*, rozšířily všude.

Je crois avoir tenu là des propos très heideggériens. Ale myslím, že tady teďka hlásám heideggerovství. Hejdánek: Ale já bysem řekl, jsem Hebrejec, tak jsem v tom myšlení, tak nejsem ve *filosofii*, jsem jenom v *halachá*, v panství... *Je puis dire comme chrétien, par exemple, je ne suis pas des Grecs, mais des Hébreux, et ainsi de suite.* Je suis seulement, je ne suis pas dans l'espace de la philosophie, seulement dans la pensée du Dieu d'Israël.

Jiný hlas: *Je ne crois plus tout à fait maintenant, parce que ce courant, disons, philosophique issu des Grecs s'est trouvé, évidemment, au moment du christianisme puis pendant toute la période médiévale en conjonction avec la pensée religieuse juive et chrétienne.* Já už tomu teď úplně nevěřím, protože tento, řekněme, *filosofický* proud vzešlý z Řeků se v okamžiku křesťanství a potom v průběhu středověku ocitl v konjunkci s tím náboženským myšlením židovským a křesťanským. *Et par conséquent, il faut compléter, bien sûr, notre tradition à nous, c'est cette double source grecque et judéo-chrétienne, je suis bien d'accord.* A samozřejmě je nutno doplnit tu naši tradici – a proto je tady jaksi ten dvojí pramen, žido-křesťanský a řecký, tak, dvojí pramen.

Mais la prégnance de la philosophie a été telle que, de toute façon, toute une partie du christianisme, je ne dis pas du judaïsme, mais toute une partie du christianisme est incontestablement... *Le christianisme a parlé grec.* Ale *pregnance filosofie* je taková, že v každém případě celá část křesťanství – neříkám židovství, ale celá část křesťanství – mluvila řecky. Křesťanství mluvilo řecky. *Saint Paul est grec.* Pavel je Řek. *Inversement, la force, la domination, je dirais, de la faculté de théologie sur la faculté de philosophie, c'est-à-dire sur la faculté des arts pendant toute la période médiévale a transformé les concepts grecs en les faisant servir à des fins théologiques.* Opačně, ta síla, dokonce ta dominace, ovládnutí fakulty teologické nad fakultou artistickou ve středověku proměnila ten řecký koncept, když ho jaksi donutila k sloužení teologickým cílům.

Par exemple, pour prendre encore un exemple, la distinction des quatre causes chez Aristote est largement tributaire de l'interprétation qui en a été faite par le thomisme. Například, abychom uvedli další příklad, rozlišení těch čtyř příčin u Aristotela do značné míry vděčí za to, jak si to aristotelské podědil tomismus. *Le vocabulaire en témoigne. Nous faisons parler latin à Aristote lorsque nous disons que les quatre causes, c'est la causa materialis, essentialis, efficiens et finalis.* A ten slovník to prozrazuje. Nutíme Aristotela mluvit latinsky, když říkáme, že ty čtyři příčiny jsou *causa materialis, essentialis, efficiens a finalis*. *Causa materialis*, atd., tohleto není jazyk Aristotelův, to je jazyk tomistický.

Et par conséquent, je crois qu'à travers cette transformation, on perd la spécificité du discours aristotélicien par ce transfert du grec au latin. Tedy díky této přeměně jaksi ztrácíme tu specifitu myšlení aristotelského už tím převodem z řečtiny do latiny. *Par conséquent, il y a imbrication réciproque de ces deux courants.* Takže je tam vklínění těchto dvou proudů. *Il est incontestable aussi que toute la*

pensée de Descartes est inséparable de l'apologétique chrétienne, même s'il y a de la stratégie chez Descartes. Je nepopíratelné, že všechno myšlení Descartesovo je neoddělitelné od křesťanské apologetiky, i když jaksí u Descarta jistě tady byly různé důvody strategické, pro které vystupoval jako apologeta křesťanský.

Hejdánek: Já uvidím ještě v něčem jiným. Jestli ta událost ve Francii z roku 68, se neskrývali filosofové a jestli ta reforma z 75. roku je také prostě následkem té revoluce maoistů a tak dále. *Ma question.*

Derrière les événements en France en 1968 il y avait aussi les philosophes, ou les étudiants maoïstes, trotskistes, anarchistes, étaient contre l'esprit de l'ancien régime, des réformes de l'État napoléonien ou du second royaume, ou la réforme de 1975 il y a la conséquence de cette révolution de 1968.

Jiný hlas: *Vous demandez si la réforme Haby, qui voulait supprimer la philosophie, est une conséquence de mai 68.* Vy se ptáte, zda ta ministerská reforma Habyho, která chtěla zrušit filosofii, je výsledkem května roku 68. *Je crois que votre soupçon est tout à fait fondé. Oui, votre soupçon est tout à fait fondé, parce que le mouvement de mai 68...* Domnívám se, že to vaše podezření je opodstatněné. Ano, to vaše podezření je opodstatněné, protože hnutí z května 68...

Jiný hlas: *...a été profondément un mouvement philosophique.*

Jiný hlas: bylo v hloubi hnutí filosofické.

Jiný hlas: *Parce qu'il a été, comme ici, une libération de la parole.*

Jiný hlas: bylo, tak jako tady, osvobozením slova.

Jiný hlas: *En ce sens que ceux qui n'avaient pas la parole l'ont prise dans la rue, librement, pour poser des questions radicales, c'est-à-dire des questions philosophiques.*

Jiný hlas: v tom smyslu, že ti, kteří slovo neměli, se ho chopili v ulici svobodně, aby položili radikální otázky, tedy otázky filosofické.

Jiný hlas: *Par exemple, pour prendre un seul exemple, le mouvement de 1968 a sûrement fait beaucoup plus pour les questions du féminisme, de la libération des femmes, que le livre pourtant admirable de Simone de Beauvoir, Le Deuxième Sexe.*

Jiný hlas: Příklad, hnutí osmašedesátého učinilo pro otázky feminismu a osvobození žen víc než kniha nepopíratelně obdivuhodná *Le Deuxième Sexe* od Simone de Beauvoir.

Jiný hlas: *Il a fait beaucoup plus parce que – ça n'est pas du tout enlever quelque chose au livre de Simone de Beauvoir, au contraire – il a fait quelque chose parce que ce sont des femmes qui, dans la rue, en discutant avec des hommes, entre elles, ont posé la question, même si elles ne la posaient pas sous la forme strictement philosophique, elles ont posé la question: Qu'est-ce que c'est qu'une femme? Qu'est-ce que c'est que la femme?*

Jiný hlas: Učinilo mnohem více, protože – ne že by to popíralo něco z knihy Simone de Beauvoir, ale tím, že v ulicích ženy začaly bádat a diskutovat s muži nebo mezi sebou, položily otázku, byť ne filosofickou formou, položily otázku: Co je to žena? Co je to žena?

Jiný hlas: *Et par conséquent, y a-t-il une nature féminine, un éternel féminin?*

Jiný hlas: A v důsledku toho, je nějaká ženská podstata, existuje věčné ženství?

--- (1981-11-02 Roland Brunet (greph) (2) [LVH148VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: A najednou ustoupilo tohle hnutí pro osvobození ženy, *qui a développé ses propres outrances, které samozřejmě má své krajnosti, mais qui a provoqué dans la société française une modification assez profonde qui s'est traduite sur le plan législatif,* které však ve francouzské společnosti vyvolalo hluboké změny, které se nyní promítají i do zákonných opatření. *Ce n'est pas un hasard si c'est dans cette période que la législation a été profondément modifiée sur l'avortement et sur la contraception.* Není to náhoda, že v této době bylo změněno zákonodárství v otázce antikoncepce a potratů.

De même, depuis 1968 le rapport entre enseignant et enseigné a profondément changé. A také od roku 1968 se vztah mezi učitelem a vyučovaným hluboce změnil. *En tout cas il a changé plus que nous-mêmes nous en avons maintenant conscience.* A změnil se hlouběji, než si my dnes jsme schopni uvědomit. *C'est-à-dire que ce qui se disait en mai 68, après même l'échec du mouvement, que rien ne sera plus jamais*

comme avant, est vrai d'une certaine manière. Tedy to, co se říkalo v květnu 68, dokonce i po krachu toho hnutí, že nic nebude nyní tak jako předtím, je v jistém smyslu pravda.

Mais je voudrais ajouter que vous avez évoqué après le mouvement 68 la poussée maoïste, trotskiste. Vy jste se také zmínil o maoismu, trockismu, vzmachu jejich. *C'est vrai. Mais ces mouvements maoïstes, trotskistes, je crois ont été des sortes de sous-produits, c'est-à-dire que c'était déjà un retour, le maoïsme et le trotskisme, à une certaine dogmatique politique. Et c'est peut-être une des raisons de finalement l'échec de ces mouvements.* Je to pravda, ale tato hnutí, maoistická, trockistická, byla takřikajíc jakýmsi vedlejším produktem. Byl to takový návrat, maoismus a trockismus, k určité politické dogmatice. To je možná jeden z důvodů krachu těchto hnutí.

Cependant là aussi il faut nuancer. Le maoïsme français sous la manifestation de ce qu'on a appelé la gauche prolétarienne n'avait pas du tout le caractère du maoïsme de Mao Zedong. Je třeba tady nuancovat. Francouzský maoismus, tak jak se manifestoval v tom, čemu říkáme *la gauche prolétarienne*, neměl nijak nic společného s povahou maoismu Mao Zedonga. *C'est-à-dire que jamais les maoïstes français, du moins ceux-là, ceux qui étaient issus de 68, n'ont adhéré au petit livre rouge. Ce maoïsme avait des formes beaucoup plus spontanéistes.* Francouzští maoisté vzešli z roku 68 nikdy nepřistoupili na červenou knížku. Ten maoismus měl podobu mnohem spontaneistické povahy, spontaneity.

Jeho vysvětlení, že tam jsou ta *mystère du luxe*, on je na jedné straně, tedy dobrovolná, nebo pak ta povinná. Jde o tu diskuzi *vis-à-vis de votre explication le mot ou le concept de la démocratisation de la philosophie.* *Qu'est-ce que signifie ce concept vis-à-vis la terreur ou vis-à-vis la dictature de la philosophie en place, ou c'est votre explication en ce qui concerne la philosophie, la discipline obligatoire ou volontaire?* Ne, to znamená prostě, *ça ne fait pas référence du tout à une dictature de la philosophie*, to se netýká nějaké diktatury filosofie. *C'est la proclamation du droit égal pour tous à la formation philosophique.* To je prohlášení rovného práva pro všechny na filosofické vzdělání.

To, o čem jste mluvil o konfesijní filosofii, je nezbytnou a neodstranitelnou součástí každodenního života. A je to tahle filosofie, která proniká k dětem v okamžicích, kdy začínají mluvit. Ale co to je, co z té filosofie proniká k těm dětem? To nejenom že není filosofování, ale nejsou to ani filosofická témata, jsou to jakási *filosofémata*, která zůstávají v pozadí pozornosti, ale nekontrolovaně ovlivňují další rozvoj dětí. Tohle se děje samočinně a může to být organizováno, jako třeba v církevní výchově. Ale má to všechno ještě hrozně daleko k filosofii. Vlastní filosofie začíná tam, kde tohle všechno, co už proniklo do mysli dítěte, je podrobena reflexi. V tomto smyslu tedy veškerá výuka filosofická musí být chápána jako jakési *exercitium*, jak podrobovat reflexi, jak se pokoušet myšlenkově kontrolovat to, jak myslíme.

Hejdánek:

a samozřejmě to má své stupně, *réellement il y a des degrés*, ale nemyslím si, že desetileté, ba ani patnáctileté dítě, *un enfant de dix ans ou de quinze ans*, nebo mladý člověk, že je schopen tohleto podniknout, *soit capable d'entreprendre ça*. Mám dojem, že to cvičení těch mladých dětí a mladých lidí, *l'exercice des jeunes et des enfants*, že musí počítat s tím, že ta filosofie tam musí být uváděna nepřímým způsobem, *doit compter avec le fait que la philosophie doit être introduite d'une façon indirecte*, nebo lépe řečeno, že se tam má předvést v akci a nikoliv v reflexi, *elle doit être présentée en action et non en réflexion*. Jinými slovy, poskytnout dětem co možná nejširší podklady, *il faut offrir aux enfants des présuppositions*, pro pozdější reflexi, *à une réflexion tardive, une réflexion à venir*. Tomu odpovídá také historie filosofie, *ça répond aussi à l'histoire de la philosophie*, kde ta reflexe vlastně nikdy nekončí, *où la réflexion ne finit jamais*, a vždycky teprve následující filosofická epocha je schopna zreflektovat podstatněji tu epochu předchozí, *l'époque à venir qui est capable de réfléchir sur l'époque précédente*. No a do tohoto výkladu – a lituji, že byl tak dlouhý – chci zasadit teď tu otázku demokratizace, *la démocratisation*, filosofie. Otázka zní – slyšeli jsme, že dělnická třída nemá přístup k filosofii, *la classe ouvrière n'avait pas l'accès à la philosophie*. U nás se do téže situace dostávají všichni. Je tu tedy otázka, jak přispět k tomu, aby lidé co možná nejširších vrstev dospěli ke schopnosti kritické reflexe. Praktická stránka této otázky spočívá v tom, že velká většina dětí, které nejdou na vyšší školy a dostávají se do

věku, kdy jsou schopny se této reflexi trochu přiučit, se ocitají už v praktickém životě, kde k té reflexi už nikdo nepobízí.

Jiný hlas:

Je ne suis pas certain d'être d'accord avec vous. Nejsem si jist, že bych s vámi souhlasil docela. *C'est lorsque vous dites que la réflexion ne finit jamais, ça je suis bien d'accord.* Že říkáte, že reflexe nikdy nekončí, s tím souhlasím. *Mais que c'est seulement l'époque à venir qui est capable de réfléchir l'époque présente.* Ale že pouze ty následující epochy jsou schopny reflektovat epochy, které předcházejí – ne tak docela, pas seulement. *Dans une certaine manière, oui.* V určitém smyslu ano. *Parce que, est-ce que vous ne pensez pas qu'une telle idée serait justement tributaire d'une certaine conception de la distance, du recul nécessaire pour juger ?* Protože, nemyslíte si, že tato myšlenka by byla poplatná pojetí distance, odstupu nezbytného, abychom mohli posuzovat? *Cette idée qu'on ne peut juger qu'avec un certain recul me semble tributaire, pour des raisons qu'il faudrait analyser longuement, de la problématique du sujet et de l'objet.* Tato myšlenka, že nelze posuzovat bez odstupu, se mi zdá poplatná, z důvodů, které by se daly důkladně rozebrat, poplatná problematice subjektu a objektu. *Dans la mesure où on déconstruit cette problématique du sujet et de l'objet, qui est essentiellement une problématique cartésienne.* Tam, kde se dekonstruuje ta problematika subjekt-objekt, v podstatě karteziánská problematika, *l'idée qu'on ne pourrait juger qu'avec recul ne me paraît plus une évidence.* Ta myšlenka, že je nutný odstup k posouzení, se mně nezdá průkazná. *D'autre part, si cela était vrai – mais enfin ça ce n'est pas un argument – si cela était vrai, vous seriez dans une vue un peu pessimiste, parce qu'il serait à jamais impossible de penser notre présent.* Vždyť kdyby to byla pravda – i když vím, že to není argument – tak byste tady sdílel pohled pesimistický, protože bychom nikdy nemohli uvažovat o vlastní přítomnosti. *Mais je répète, je n'en fais pas un argument, ce n'est pas because que ça serait pessimiste que ça serait faux naturellement.* Samozřejmě, že to není argument; být pesimistou neznamená, že to není pravda. *Vous avez dit aussi, et là alors je crois, si je vous ai compris, que je suis pleinement d'accord, que cette philosophie qui pénètre chez l'enfant, mais pas seulement chez l'enfant, chez tout le monde, cette philosophie d'épicerie.* Co jste také řekl, a tady, pokud jsem vám porozuměl, tak s tím plně souhlasím, že filosofie, která proniká k dítěti, ke všem, filosofie hokynářská...

Jiný hlas: *D'ailleurs je voudrais dire que j'ai utilisé cette expression philosophie d'épicerie pour la première fois. Je ne sais pas trop pourquoi ça m'est venu comme ça. Je cherchais un mot très péjoratif et finalement l'épicerie est un métier très honorable et le mot n'était pas suffisant. Mais je suis entièrement d'accord avec vous que ce qui pénètre de cette philosophie d'épicerie n'est évidemment pas de la philosophie ou plus exactement n'est pas du tout constitué par des philosophèmes.*

Hejdánek: Vlastně jsem tohoto termínu hokynářská filosofie užil poprvé. Vůbec nevím, proč se mi to tak vybavilo, hledal jsem nějaké hodně pejorativní slovo, a koneckonců hokynářství je řemeslo velmi počestné, takže to slovo docela nedostačuje. Ale plně s vámi souhlasím, že to, co proniká z této hokynářské filosofie, není samozřejmě filosofie, nebo přesněji řečeno není to vůbec tvořeno filosofémy.

Jiný hlas: *Mais c'est quelque chose qui a son efficacité propre et qui détermine des jugements et des comportements qui fonctionnent chez tout le monde comme des évidences, et des évidences qui sont dangereuses. Alors il m'en vient un exemple parce que j'en avais parlé avec les enfants de sixième, c'est le proverbe français, mais probablement qui a ses équivalents à peu près partout : on ne peut pas être à la fois juge et partie.*

Hejdánek: Ale je to něco, co má svou vlastní účinnost a co určuje, determinuje jak posuzování, tak i chování, a co funguje u všech lidí jako věci zřejmé, jako evidence, které jsou nebezpečné. Napadl mě příklad, o kterém jsem mluvil s dětmi v šesté třídě, v sextě. Je to francouzské přísloví, které má zřejmě své ekvivalenty všude: nelze být zároveň soudcem i souzeným.

Jiný hlas: *Alors justement, vous demandez à quelles conditions, vous demandez comment contribuer à ce que les gens des couches les plus larges arrivent à une expérience de la réflexion critique.*

Hejdánek: Ano, ano. Ptáte se, jak přispět k tomu, aby lidé nejširších vrstev došli k nějaké zkušenosti

kritické reflexe.

Jiný hlas: *Je crois que justement le travail philosophique que l'on peut faire dans les petites classes, et donc dans les petites classes nous touchons tout le monde, c'est pour ça que j'ai parlé de démocratisation, parce que l'école est obligatoire en France jusqu'à seize ans, ici je crois jusqu'à quinze ans, par conséquent nous touchons tous les enfants dès lors qu'on les prend dans le premier cycle, dans les collèges en France.*

Hejdánek: Domnívám se, že právě ta filosofická práce, kterou lze dělat v prvních třídách, v prvních ročnících školy... mluvil jsem o demokratizaci právě proto, že v té základní škole se to týká skutečně všech, protože do té školy chodí všichni. Škola je povinná do šestnácti let ve Francii, tady do patnácti. Tedy v základní škole se to týká všech.

Jiný hlas: *Alors je crois qu'on peut, ce type d'exercice, vous avez prononcé le mot exercice, c'est un mot qui me plaît bien parce que c'est effectivement une pratique. Autrement dit, et là encore en simplifiant, parce que j'aurais beaucoup à dire sur ce mot de Kant, vous vous souvenez le fameux mot de Kant lorsqu'il dit : on ne peut pas apprendre la philosophie, mais on peut seulement apprendre à philosopher. Moi je ne pense pas qu'il y ait un philosophe qui soit indépendant d'une philosophie.*

Hejdánek: Domnívám se, že tento typ cvičení... vy jste použil slova cvičení, to slovo se mi líbí, protože je to skutečně nějaká praxe. Jinými slovy, a opět zjednodušuji, protože by se dalo mnoho říci o tomto Kantovu slovu – pamatujete se na to slavné slovo Kantovo, kdy říká: nelze se učit filosofii, lze se pouze učit filosofovat. Já si nemyslím, že existuje jedno filosofování, které by bylo nezávislé na nějaké filosofii.

Jiný hlas: *Mais je conserve disons de Kant l'opposition entre la philosophie et le philosophe comme l'opposition qui conserve quand même malgré tout un sens entre l'enseignement d'un corps de doctrine et l'acte même du philosophe, d'un philosophe au moins.*

Hejdánek: Ale od Kanta si podržuji opozici mezi filosofií a filosofováním jako opozici, která uchovává určitý smysl mezi vyučováním nějakému celku doktrínálnímu a samotným tím počinem filosofování.

Jiný hlas: *Alors je crois que si par exemple on propose à des enfants cet exemple : on ne peut pas à la fois être juge et partie, on peut leur montrer, on peut leur faire apparaître que dans ce proverbe, il y a une confusion dissimulée entre deux philosophèmes, celui d'objectivité et celui d'impartialité.*

Hejdánek: Jestliže například dětem dáme tento příklad: nelze zároveň být soudcem a souzeným, lze jim tak ukázat, lze jim vyjevit, že v tomto přísloví je takové smíšení, skryté smíšení dvou filosofémů, to jest objektivitu a nestrannosti.

Jiný hlas: *Lorsqu'on nous dit qu'on ne peut pas être à la fois juge et partie, on nous fait croire qu'il n'est pas possible d'être à la fois objectif et partial, si par partial on entend celui qui a pris parti.*

Hejdánek: Když se nám říká, že nelze být souzeným a soudcem najednou, tak jsme přesvědčováni o tom, že není možné být zároveň objektivní a stranický, jestliže stranickým myslíme toho, který se přiklonil k tomu či onomu.

Jiný hlas: *Autrement dit, on fait comme si... il faudrait presque un tableau. Il y a l'opposition de l'objectif et du subjectif, on substitue à cette opposition celle de... on assimile la partialité à la subjectivité.*

Hejdánek: To znamená, že jednáme jako by... bylo by potřeba tabule. Je tu protiklad mezi objektivním a subjektivním a nahrazujeme tento protiklad, směšujeme tu stranickost a subjektivitu.

Jiný hlas: *Et par ce tour de passe-passe, on démontre évidemment que je ne peux pas être objectif si j'ai pris parti. Alors c'est très grave parce que ça coupe d'avance la parole à tout individu qui prononce un jugement alors même qu'il a pris parti.*

Hejdánek: A tímhle tím přechodem dokazujeme, že nelze být objektivní, jestliže jsem se rozhodl, přiklonil. A to je velice vážné, neboť to předem jaksi zamezuje vyjádřit se každému člověku, který vynáší nějaký soud v tom případě, kde sám je zúčastněn jako strana.

Jiný hlas: *Autrement dit, pour avoir le droit de porter des jugements, il faudrait que jamais je ne prenne parti. Autrement dit, je n'ai pas le droit de parler du christianisme si je suis chrétien, parce qu'on me dira : ah, vous prêchez pour votre paroisse. Je n'ai pas le droit de parler du marxisme si je suis marxiste, etc.*

Hejdánek: Tedy k tomu, aby člověk měl právo vynášet soudy, je třeba, aby se nikdy nepřiklonil. Tedy nemám právo hovořit o křesťanství, jestliže jsem křesťan, protože se mi řekne: vy si kázete pro svou vlastní farnost. Nemám právo hovořit o marxismu, jestliže jsem marxista atd.

Jiný hlas: *Je prétends qu'un chrétien peut parler objectivement du christianisme, qu'il peut en parler très, très objectivement, et qu'un marxiste peut parler très objectivement...*

Hejdánek: Myslím si, že křesťan může hovořit objektivně o křesťanství, že může hovořit velmi, velmi objektivně o křesťanství, a marxista může hovořit velmi objektivně o marxismu, jinak řečeno, že kritická reflexe je naprosto možná uvnitř nějakého zaujetí stanoviska.

Jiný hlas: *Je prétends qu'un chrétien peut parler objectivement du christianisme, qu'il peut en parler très, très objectivement, et qu'un marxiste peut parler très objectivement du marxisme, autrement dit que la réflexion critique est parfaitement possible à l'intérieur d'une prise de parti.*

Hejdánek: Tedy že objektivní kritika je možná tam, kde jsme se rozhodli, zaujali stanovisko.

Jiný hlas: *Et je crois que cet exemple peut montrer que véritablement le tour de passe-passe en question fonctionne comme un réflexe chez les individus.*

Hejdánek: Tento příklad může prokázat, že ten přechod funguje jako reflex. No, to je ten obrat k sobě.

Jiný hlas: Obrat k sobě, no. *Parce que nous en sommes presque venus à lorsque nous prononçons un jugement justement à dire: „Vous savez ce n'est pas mon bord, ce n'est pas mon parti“, comme si l'on avait besoin de préciser que l'on était extérieur à la chose pour avoir le droit d'en parler.*

Hejdánek: To znamená říkat to, co je, když o něčem soudím, tak ale že v tom nemám prsty, že v tom nejsem angažován. Naopak, já říkám přece právě proto, že jsem angažován.

Jiný hlas: *Alors c'était juste un exemple que je prenais, je crois par conséquent que ce qu'on peut proposer à des enfants, c'est par exemple sur cet exemple-là de leur dire : „Est-ce que vous croyez vraiment que vous ne pouvez pas parler selon la vérité d'un match de football auquel vous avez assisté entre votre classe et une autre classe?“*

Hejdánek: Na základě toho příkladu, co lze nabídnout dětem. Říci jim na základě toho příkladu: „Věříte skutečně, že nemůžete mluvit podle pravdy o fotbalovém utkání, jehož jste se zúčastnili jakožto hráči mezi vaší třídou a druhou B?“

Jiný hlas: *Et en général ils répondent: „Si, je peux, je peux juger ceux de mon équipe comme les autres.“*

Hejdánek: Obvykle se odpoví: „Ano, mohu. Mohu posuzovat své mužstvo jako ty ostatní.“

Jiný hlas: *Et alors à partir de là, on leur dit: „Alors que pensez-vous de l'on ne peut pas être à la fois juge et partie, et qu'est-ce que c'est que l'objectivité, qu'est-ce que c'est?“*

Hejdánek: Tady je pak možnost se jich zeptat o tom, že nelze být soudcem a souzeným, co je to objektivita?

Jiný hlas: *Et on peut donc à partir de ces choses simples les faire construire des philosophèmes.*

Hejdánek: A na základě těchto jednoduchých věcí je možné je přivést k tomu, aby si sami budovali filosofémata a tak.

Jiný hlas: *Et la progressivité de ces exercices sera que plus on ira vers l'approfondissement des études et plus on apprendra à deconstruire les philosophèmes qu'on aura déjà été amenés à construire.*

Hejdánek: A jaksi ta progresivita, postupnost těchto cvičení bude v tom, že čím více se bude postupovat v prohlubování studií, lze pak prohlubovat hloubku těch filosofémat, která už byla konstruována.

Jiný hlas: *Autrement dit, je serais tenté dans cette voie de définir l'enseignement philosophique à l'inverse de la définition qu'en donnait Victor Cousin. C'est-à-dire que c'est un enseignement qui devrait aller des certitudes à l'incertitude.*

Hejdánek: Takže bych v této linii asi definoval vyučování filosofie opačně než ten Victor Cousin. Tedy že by to mělo jít od vyučování, které jde od jistot k nejistotám.

Jiný hlas: *Comme si la philosophie avait quelque chose d'un apprentissage de l'incertitude. Mais d'une certaine incertitude.*

Hejdánek: Jakoby filosofie byla učením se nejistotám, určité nejistotě.

Jiný hlas: *Parce que si ce n'est pas ça, qu'on le veuille ou non, il y aura toujours pour le discours philosophique la tentation de cristalliser en dogmatisme.*

Hejdánek: Ať chceme nebo ne, bude tu vždycky pro filosofické myšlení pokušení krystalizovat se v dogmatismus. V mém soudu neoddiskutovatelná nebo neodstranitelná jistá atmosféra myšlenková, kterou označujeme řeckým slovem *logos*...

Jiný hlas: *...dans une certaine atmosphère que nous appelons logos.*

Hejdánek: ...kterou označujeme řeckým slovem *logos*. Ztráta této distance a jakási adherence nebo asimilace mezi subjektem a objektem by vyvedla k jakési remitizaci.

Jiný hlas: *La perte du recul et une certaine assimilation entre sujet et objet aboutirait à une sorte de remittisation.*

Hejdánek: ...mezi subjektem a objektem vyvedla k jakési remitizaci. Je otázka, jestli *logos* není třeba překonat tak, jako byl překonán *mythos*, ale to je jenom nějaké intuitivní tušení.

Jiný hlas: *Ma question de savoir si le logos ne doit pas être surmonté comme le mythos l'a été, mais ça c'est juste une question d'intuition. Je sais que ce n'est pas un sujet d'agrégation. Oui, c'est comme un problème d'agrégation comme thème.*

Hejdánek: Ano, že to je problém té *agregace* jako téma.

Jiný hlas: *En tout cas, je peux dire, donc je ne répondrai pas au sujet d'agrégation, je crois que je répondrai un double oui, quand vous dites que défendant donc l'idée du recul, si la perte du recul, le refus du recul ne risque pas d'entraîner une certaine assimilation entre l'objet et le sujet. Et donc aboutir à une sorte de... vous avez dit mythologisation? Non, remittisation.*

Hejdánek: Odpovím ale přece něco, odpovím dvojitým ano, když hájíte tu myšlenku odstupu, zda ta ztráta toho odstupu neznamená nějaké sblížení a smíchání subjektu s objektem a tak vyústit v jakousi... vy jste říkal mytologizaci? Ne, remitizaci.

Jiný hlas: *Remittisation. Hmm. Alors je crois que oui, je crois que c'est un risque. Mais je ne pense pas qu'il faille courir ce risque. Je n'ai donc pas voulu dire... vous me permettez par votre remarque et par l'accord que je constate avec votre remarque de préciser ce que j'ai voulu dire précédemment. Je ne pense pas qu'il faille supprimer le recul, mais simplement prendre conscience qu'il est ce recul...*

Hejdánek: Myslím, že ano, že skutečně je to riziko, ale nemyslím si, že by se mělo tohle riziko podstoupit. Dovolte mi jaksí tou odpovědí na tohle to a tím souhlasem odpovědět i na to, co jsem doplňoval to, co jsem říkal předtím. Nemyslím si, že by bylo třeba zrušit odstup, ale pouze si uvědomit, k čemu je tenhle ten odstup.

Jiný hlas: *tributaire de la problématique sujet-objet et de tout ce qu'il en est sorti, c'est-à-dire la philosophie de la connaissance.*

Hejdánek: Že tento odstup je poplatný a vychází z problematiky objekt-subjekt a z toho všeho, co z toho vzešlo, tedy z *filosofie poznání*.

Jiný hlas: *Et que par conséquent il doit y avoir aussi un autre rapport avec le réel qui ne soit pas celui ni de la philosophie de la connaissance, de la théorie de la connaissance, ni de la nécessairement ni de la mythicisation.*

Hejdánek: A že v důsledku toho musí být proto i jiný vztah se skutečností, který není vztahem ani *filosofie poznání*, ani *teorie poznání*, ani nezbytně ani mytizace.

Jiný hlas: *Quant à votre dernière question, mais qui rejoint ça : le logos n'est-il pas surmonté comme le mythos l'était aussi ?*

Hejdánek: A k té poslední otázce, která s tím souvisí, jestli *logos* není tedy nutno překonat, jako byl překonán *mythos*?

Jiný hlas: *Oui, mais moi je la comprends peut-être autrement que vous avez voulu la dire, c'est-à-dire si le logos, si le logos des Grecs, à travers toutes sortes d'avatars dus à sa latinisation, a tendu à se réduire à la ratio, alors cette ratio en tant qu'elle est à l'œuvre très profondément dans le monde planétaire technico-scientifique est devenue déjà une nouvelle mythicisation.*

Hejdánek: Ano, ale já jí rozumím jinak, než jste ji položil. Jestliže řecký logos skrze všechny ty převleky a převtělení, ke kterým došlo díky latinizaci, se dá zredukovat na ratio, pak toto ratio, jakožto ratio, které je u díla v tomto planetárním technicko-vědeckém světě, se již stalo novou mytizací.

Jiný hlas: *Alors je comprendrais moi plutôt votre, mais je ne suis pas sûr du tout que vous l'avez dit dans ce sens, je serais tenté de dire que le logos est à surmonter en effet comme le mythe l'était aussi, mais parce que le logos est devenu un nouveau mythe.*

Hejdánek: Pak bych rozuměl jinak, než jste to myslel, ale já bych byl v pokušení říci, že logos je nutno překonat, tak jako byl překonán mythos, a to proto, že logos se stal novým mýtem.

Jiný hlas: *Autrement dit, il s'agit bien de dénoncer une certaine rationalité, mais pour ma part, cette dénonciation de la rationalité ne veut pas du tout être une sorte d'éloge ou de retour à une forme quelconque d'irrationalité.*

Hejdánek: To znamená odhalit a žalovat určitý druh racionality, ale tato obžaloba racionality nechce být vůbec chválou nebo návratem k nějaké formě iracionality.

Jiný hlas: *En plus là aussi, je crois que c'est une caractéristique de l'époque présente puisqu'il y a incontestablement une poussée très vive d'irrationalité dont un des signes par exemple, dont un des symptômes dans les pays occidentaux et capitalistes surtout, peut-être, enfin je ne suis pas sûr, dont un signe par conséquent est représenté par la fascination des sectes, des sectes religieuses dont on n'avait jamais entendu parler, et qui sont de redoutables affaires commerciales en plus. Enfin je ne sais pas, nous on a eu par exemple des élèves il y a trois ans, quatre ans, qui disparaissaient parce qu'ils avaient rejoint la secte de Hare Krishna ou bien de je ne sais qui encore. Enfin, il faut interpréter ça comme un symptôme. Je crois aussi qu'un autre de ces signes, un autre de ces symptômes, c'est l'efflorescence effervescente de tous les para-quelque chose, parapsychologie, phénomènes paranormaux. Les mass media sont pleins de tout ça.*

Hejdánek: Myslím, že to je charakteristika dnešní doby, poněvadž je nesporně tady nějaký vzmach, velice silný vzestup iracionality, jehož znameními a symptomy v západních zemích a kapitalistických zejména, i když si nejsem jist, tak příznakem je fascinace sektami, náboženskými sektami, o nichž nikdo dřív neslyšel a které jsou pochybné i z toho obchodního hlediska. Měli jsme žáky před třemi čtyřmi lety, kteří zmizeli, protože se připojili k nějaké sektě Hare Krišna nebo bůhví ke komu ještě, a tohle je jistě nutno považovat za symptom. Jiným znamením a symptomem je ta exploze parapsychologie a paranormálních jevů. Sdělovací prostředky jsou toho plné.

Jiný hlas: *Dans ce sens-là, enfin je ne sais pas, je ne suis pas sûr de vous avoir compris.*

Hejdánek: V tomto smyslu jsem to tak poznamenal, nebo nevím, nejsem si úplně jist, zda jsem vám rozuměl.